

Usporedba poslovanja različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj

Rosić, Katarina

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Agriculture / Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:204:911867>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Agriculture University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AGRONOMSKI FAKULTET

Katarina Rosi

**USPOREDBA POSLOVANJA RAZLIČITIH
TIPOVA POLJOPRIVREDNIH
GOSPODARSTAVA U HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2016.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

AGRONOMSKI FAKULTET

Agrobiznis i ruralni razvitak

KATARINA ROSI

**USPOREDBA POSLOVANJA RAZLIČITIH
TIPOVA POLJOPRIVREDNIH
GOSPODARSTAVA U HRVATSKOJ**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Doc.dr.sc.Vesna O i

Zagreb, 2016.

Ovaj diplomski rad je ocijenjen i obranjen dana _____

s ocjenom _____ pred Povjerenstvom u sastavu:

1. Doc.dr.sc. Vesna O i _____

2. Prof.dr.sc. Vjekoslav Par _____

3. Doc.dr.sc. Lari Hadelan _____

SAŽETAK

Sustav poljoprivrednih računovodstvenih podataka (eng. Farm Accountancy Data Network-FADN), utemeljen je u EU 1965. godine, te je obavezan za sve države članice Europske unije. Sustav se temelji na godišnjem knjigovodstvenom prikupljanju proizvodnih, ekonomskih i financijskih podataka s reprezentativnog uzorka poljoprivrednih gospodarstava, klasificiranih u skupine prema kriterijima ekonomske veličine gospodarstva, tipu poljoprivredne proizvodnje i regionalne pripadnosti. Istraživanja FADN sustava predstavljaju instrument Europske komisije za vrednovanje dohotka poljoprivrednih proizvođača i utvrđivanje utjecaja Zajedničke poljoprivredne politike EU na njihovo poslovanje. U ovom diplomskom radu napravljena je usporedba pojedinih proizvodnih i ekonomskih pokazatelja različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava (ratarstvo, površarstvo i cvjećarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, voćarstvo i maslinarstvo, mliječno govedarstvo, govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo, svinjogojstvo i peradarstvo te mješoviti tip proizvodnje). Na osnovu standardnih rezultata za 2014. godinu te onih na razini EU, može se zaključiti da u Hrvatskoj i ostalim zemljama EU površinom prednjače ratarski tip gospodarstava i gospodarstva koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo). Najviše uvjetnih grla stoke ima tip svinjogojstvo i peradarstvo, dok se najviše radnih sati troši u uzgoju povrća i cvijeta. U pogledu prihoda i njegovih sastavnica postoji također velika sličnost u rezultatima dobivenim na nacionalnoj i EU razini. Ekonomičnost svih tipova poljoprivrednih gospodarstava prelazi vrijednost 1 ($e > 1$). Prema Standardnim rezultatima najveću vrijednost proizvodnosti rada imaju gospodarstva koja se bave uzgojem povrća i cvijeta, dok najmanju proizvodnost rada ima govedarska, ovčarska i kozarska gospodarstva.

Ključne riječi :sustav poljoprivrednih računovodstvenih podataka, tip poljoprivrednog gospodarstva, proizvodni i ekonomski pokazatelji

SUMMARY

Farm Accountancy Data Network (FADN) was launched in the EU in 1965 and it is now mandatory for all member states of the EU. The system is based on collecting annual accountancy data from the sample of agricultural holdings, mainly data on production, economic and financial data, classified along three dimensions: economic size, type of farming and region. Research made by FADN system represent an instrument of the European Commission for the determination of incomes of agricultural holdings and enable to establish the influence of the Common Agricultural Policy (CAP) of the EU on the business of the holdings. In this thesis a comparison between production and economic indicators of different types of agricultural holdings (field crops; horticulture crops; permanent crops, mainly vineyards, orchards and olive yards; dairy farms; grazing livestock; granivores, mainly pig and poultry farms; mixed farms) was made. On the basis of Standard Results for the year 2014 and those on the EU level it is possible to conclude that in Croatia, as well as in other countries of the EU field crops type of holdings and holdings with grazing livestock lead by their UAA. Granivores have the most livestock units, while most hours spent in the cultivation of vegetables and flowers. There is also a high level of compatibility in relation to income and its components between the national and the EU level. The economy of all types of agricultural holdings were higher than value 1 ($e > 1$). Standard Results shows that the highest value of the productivity have the holdings which cultivates fruits and vegetables, while the lowest productivity of work have the holdings with grazing livestock .

Key words: Farm Accountancy Data Network, type of agricultural holdings, production and economic indicators

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Cilj rada	2
1.2. Materijal i metode rada.....	2
1.2.1. Proizvodni pokazatelji	3
1.2.2. Prihodi i tro-kovi	5
1.2.3. Ekonomski pokazatelji.....	7
2. SUSTAV POLJOPRIVREDNIH KNJIGOVODSTVENIH PODATAKA (FADN).....	10
2.1. Metodologija istraffivanja sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka	12
2.2. Prikupljanje i kontrola podataka unutar FADN istraffivanja.....	15
2.3. Difuzija podataka unutar FADN istraffivanja.....	16
3. OBILJEfiJA TIPOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U EU	18
3.1. Kori-tena poljoprivredna povr-ina i uvjetno grlo stoke.....	19
3.2. Radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu.....	20
3.3. Ukupni prihodi i njegove sastavnice	22
3.4. Udio izravnih pla anja u ukupnim приходima.....	24
4. REZULTATI RADA I RASPRAVA.....	26
4.1. Proizvodni pokazatelji	26
4.2. Analiza prihoda i tro-kova	31
4.3. Ekonomski pokazatelji	37
5. ZAKLJU AK.....	39
6. LITERATURA	42
7. PRILOZI.....	44
8. fiVOTOPIS	49

1. UVOD

Kako bi se mogle provoditi mjere Zajedničke poljoprivredne politike i donositi poslovne odluke, neophodno je koristiti se ekonomskim i financijskim informacijama s poljoprivrednih gospodarstava i poljoprivredne proizvodnje u cjelini. Informacije o ekonomsko-financijskoj situaciji poljoprivrednih gospodarstava, osim kreatorima poljoprivredne politike, korisne su i samim poljoprivrednicima, obrazovnim ustanovama, istraživateljima i centrima, savjetodavnim službama, interesnim skupinama, financijskim institucijama i sl.¹ U svrhu dobivanja potrebnih informacija Europska unija je 1965. godine kreirala pravnu osnovu i utemeljila reprezentativan sustav poljoprivrednog računanja (eng. Farm Accountancy Data Network-FADN), kojeg koriste članice Europske unije. Sustav se temelji na godišnjem knjigovodstvenom prikupljanju proizvodnih, ekonomskih i financijskih podataka s reprezentativnog uzorka poljoprivrednih gospodarstava, klasificiranih u skupine prema kriterijima ekonomske veličine gospodarstva, tipu poljoprivredne proizvodnje i regionalne pripadnosti. Provođenje godišnjih istraživanja o visini dohotka poljoprivrednih gospodarstava po metodologiji Sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka obaveza je svih država članica Europske unije. Istraživanja FADN sustava predstavljaju instrument Europske komisije za vrednovanje dohotka poljoprivrednih proizvođača te utvrđivanje utjecaja Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije (eng. Common Agricultural Policy-CAP) na njihovo poslovanje. U Europskoj uniji Sustav poljoprivrednog računanja, predstavlja osnovni i jedini izvor mikroekonomskih podataka s poljoprivrednih gospodarstava koji su usklađeni i usporedivi na razini cijele Europske unije.²

Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka postao je obavezan i za Hrvatsku nakon što je postala punopravna članica Europske unije 2013. godine. Uspostava Sustava poljoprivrednog računanja u Hrvatskoj ima za cilj osigurati sustavno praćenje promjena i razine dohotka poljoprivrednog gospodarstva, ocjeniti gospodarsku učinkovitost poljoprivredne proizvodnje i analizirati mjere poljoprivredne politike.³ S obzirom na to da računovodstveni podaci predstavljaju i empirijsku osnovu za različite analize, u ovom radu (u

¹ Jelaković K. (2005): Poljoprivredno računovodstvo u procesu pristupanja EU; diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb.

² Farm Accounting Data Network: <http://ec.europa.eu/agriculture/rca/>

³ Zakon o poljoprivredi (NN 30/15), dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi>

4. poglavlju) napravljena je usporedba proizvodnih i ekonomskih pokazatelja između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava.

1.1. Cilj rada

Cilj rada je uvrstiti poslovne rezultate različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava na temelju podataka Sustava poljoprivrednog računarstva (eng. Farm Accountancy Data Network - FADN). Korišteni su nacionalni standardni rezultati, koji su zbirni podaci poljoprivrednih gospodarstava obuhvaćeni godišnjim FADN istraživanjem za 2014. godinu. Prema FADN metodologiji gospodarstva se dijele na osam tipova: ratarstvo, površarstvo i cvjećarstvo, vinogradarstvo i vinarstvo, voćarstvo i maslinarstvo, mliječno govedarstvo, govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo, svinjogojstvo i peradarstvo te mješoviti tip proizvodnje.

1.2. Materijal i metode rada

U radu je korištena deskriptivna metoda istraživanja s ciljem usporedbe proizvodnih i ekonomskih pokazatelja između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava. Svaki tip poljoprivrednog gospodarstva ima svoju oznaku. Tako, ratarstvo ima oznaku (Tip 1), površarstvo i cvjećarstvo (Tip 2), vinogradarstvo i vinarstvo (Tip 3), voćarstvo i maslinarstvo (Tip 4), mliječno govedarstvo (Tip 5), govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (Tip 6), svinjogojstvo i peradarstvo (Tip 7) i mješovito (Tip 8). Kao glavni izvor podataka koristili su se Standardni rezultati FADN sustava (sustava poljoprivrednog računarstva) za 2014. godinu, koje je izdao Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN) unutar Savjetodavne službe. U radu je korištena i relevantna literatura (knjige, radovi i publikacije), službene web stranice FADN sustava u Europskoj uniji i u Hrvatskoj, Zakon o poljoprivredi (NN 30/15) te Pravilnik o sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN br. 70/15). Standardni rezultati za 2014. godinu omogućuju svojevrsni pregled određenih proizvodnih i ekonomskih pokazatelja te analizu prihoda i troškova različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava.

1.2.1. Proizvodni pokazatelji

Poljoprivredna proizvodnja je proces kombiniranja proizvodnih imbenika (inputa) s ciljem stvaranja poljoprivrednih proizvoda (outputa) namijenjenih zadovoljenju ljudskih potreba. Poljoprivredni proizvodi jesu biljni i sto arski proizvodi te proizvodi prvog stupnja njihove prerade.⁴ U ovom diplomskom radu promatrani su sljedeći i proizvodni pokazatelji: korištena poljoprivredna površina (KPP), ukupan broj uvjetnih grla stoke, prosječan broj stoke po ha KPP i radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu (ukupan rad).

Korištena poljoprivredna površina (KPP) predstavlja ukupne površine u vlasništvu i zakupu nositelja i/ili članova poljoprivrednog gospodarstva u promatranom razdoblju u hektarima. Korištena poljoprivredna površina ne uključuje površine pod šumama i ostalo nepoljoprivredno zemljište (putevi, ribnjaci, gospodarska dvorišta i sl.)⁵

Osnovni pokazatelj karakterističan za poljoprivrednu proizvodnju jest ostvareni prinos po jedinici kapaciteta (t/ha) u biljnoj proizvodnji, odnosno uvjetno grlo stoke (UG) u sto arskoj proizvodnji. U Standardnim rezultatima za 2014. godinu, neveden je podatak za ukupan broj uvjetnih grla stoke (UG) i to za svaki tip poljoprivredne proizvodnje.

Ukupan broj uvjetnih grla stoke (UG) predstavlja broj stoke po hektaru korištene poljoprivredne površine (KPP), a izražava se kao prosječan broj uvjetnih grla goveda, ovaca i koza po hektaru površine pod krmnim usjevima i ugarima. Uvjetno grlo stoke (UG) je flivotinja ili skupina istovrsnih flivotinja (npr. mliječne krave) težine 500 kg, koji se računa po sljedećoj formuli:

$$\text{Broj UG} = (\text{broj stoke} \times \text{fliva vaga stoke} \times (\text{broj dana stoke na PG-u}/365)) / 500^6$$

Broj uvjetnih grla mofle se izračunava i uporabom koeficijenata, odnosno umnožkom broja stoke s pripadajućim koeficijentom, prema sljedećoj tablici (tablica 1).

⁴ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

⁵ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

⁶ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2015.

Tablica 1: Pipadaju i koeficijenti za pojedinu vrstu stoke

vrsta	Koeficijent	Vrsta	koeficijent
Kopitari	0,8	Ostala goveda	0,8
Telad za tov < 6 mj.	0,4	Ovce, koze	0,1
Ostala telad < 12 mj.	0,4	Krmače i nerasti	0,3
Junad 12-24 mj.	0,7	Prasad	0,027
Junice 12-24 mj.	0,7	Rasplodne krmače	0,5
Junad >= 24 mj.	1	Svinje za tov	0,3
Steone junice >= 24 mj.	0,8	Ostale svinje	0,3
Junice za tov >= 24 mj.	0,8	Brojleri	0,007
Mliječne krave	1	Kokoši nesilice	0,014
Izlučene mliječne krave	1	Ostala perad	0,03

Izvor: Standardni rezultati za 2014. godinu

Prosječan broj stoke po ha KPP izražava se kao prosječan broj uvjetnih grla goveda, ovaca i koza po hektaru površine pod krmnim usjevima i ugarima.⁷ Podatak je također naveden u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Na razini poljoprivrednog gospodarstva razlikuje se neplaćena i plaćena radna snaga, koja može biti povremena ili stalna. Neplaćenu radnu snagu čine članovi poljoprivrednog gospodarstva koji rade na gospodarstvu i ostvaruju primanja isključivo temeljem poslovanja poljoprivrednog gospodarstva. Povremena neplaćena radna snaga su osobe koje poljoprivredno gospodarstvo unajmljuje za obavljanje poslova u vršnim radnim razdobljima i nisu članovi poljoprivrednog gospodarstva. Plaćenu radnu snagu čine članovi poljoprivrednog gospodarstva koji rade na gospodarstvu i ostvaruju redovita primanja (kod poljoprivrednih gospodarstava registriranih kao trgovačko društvo). Povremena plaćena radna snaga su osobe koje rade na poljoprivrednom gospodarstvu, a nisu članovi poljoprivrednog gospodarstva i za taj rad dobivaju plaću, koja može biti isplaćena u novcu ili proizvodima poljoprivrednog gospodarstva, stanarini, hrani i sl.⁸

Ukupni rad na poljoprivrednom gospodarstvu predstavlja ukupni rad nositelja i članova poljoprivrednog gospodarstva te rad plaćene i neplaćene, stalne i povremene radne snage u

⁷ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

⁸ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

promatranom razdoblju iskazan u satima rada. Ukupni rad mogu e je iskazati i u godi–njoj jedinici rada (eng. Annual Work Unit-AWU), koja predstavlja godi–nje radno vrijeme u satima rada na puno radno vrijeme. Za RH je 1 AWU definirana kao 1800 radnih sati godi–nje.⁹

1.2.2. Prihodi i tro–kovi

Ukupni prihod potreban za izra unavanje ekonomi nosti i produktivnosti, izra unat je prema sljede oj formuli:

Ukupni prihod (UP)= UP biljne proizvodnje + UP sto arske proizvodnje + prihod od ostalih prizvoda.¹⁰

Podaci potrebni za izra unavanje ukupnog prihoda sadrflani su u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Prema raspolofivim podacima u Standardnim rezultatima za 2014. godinu mogu e je promatrati vrijednosti razli itih sastavnica prihoda:

- **Bruto prihod** predstavlja prosje nu vrijednost ukupnih prihoda uve anih za ispla ene potpore (bez investicijskih potpora) i umanjenih za intermedijarnu potro–nju izraflenu u kunama;
- **Neto dodana vrijednost** predstavlja prosje nu vrijednost dobivenu oduzimanjem prosje nih tro–kova amortizacije od bruto prihoda izraflenu u kunama;
- **Neto prihod** predstavlja prosje nu vrijednost dobivenu zbrajanjem neto dodane vrijednosti i investicijskih potpora i umanjenu za prosje ne tro–kove ispla enih pla a, pla enog najma zemlji–ta i objekata i pla enih kamata izraflenu u kunama;
- **Neto dodana vrijednost po AWU** predstavlja prosje nu vrijednost dobivenu oduzimanjem prosje nih tro–kova amortizacije od bruto prihoda izraflenu u kunama po AWU.¹¹

⁹ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

¹⁰ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

¹¹ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

Neto dodana vrijednost po AWU ra una se prema formuli:

Neto dodana vrijednost po AWU= Neto dodana vrijednost / sati rada u AWU¹²

Promatrane vrijednosti potrebne za izra unavanje neto dodane vrijednosti po AWU sadrflane su u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Prema raspoloflivim podacima bilo je mogu e izra unati i udio izravnih pla anja (IP) u ukupnim prihodima (UP) prema formuli:

$\% \text{ IP u UP} = (\text{Izravna pla anja} / \text{Ukupni prihod}) * 100$

Izravna pla anja predstavljaju prosje na ukupna izravna pla anja u biljnoj i sto arskoj proizvodnji ispla ena u promatranom razdoblju u kunama.¹³

Tro–ak predstavljaju vrijednosno izrafleni utro–ci razli itih dobara (materijala, vremena, novca i znanja) potrebnih za nastanak nekog proizvoda ili usluge –to e se realizirati prodajom na trfli–tu.¹⁴ Osnovna podjela tro–kova je na: fiksne i varijabilne. To je ujedno i podjela tro–kova prema stupnju iskori–tenja kapaciteta.

Fiksni troškovi su neovisni o stupnju iskori–tenja kapaciteta. Prisutni su i kad nema proizvodnje, a u njih ubrajamo:

- tro–kove vlastite mehanizacije i opreme (odrfavanje, gorivo i mazivo)
- odrflavanje gospodarskih objekata
- reflijske tro–kove (voda, elektri na energija, osiguranja)
- pla e stalnih radnika (uklju uju i zdravstveno i mirovinsko osiguranje)
- tro–kove najma poljoprivrednog zemlji–ta
- tro–kove kamata na kredite i leasing rate
- amortizacija¹⁵

Varijabilni troškovi su tro–kovi ija vrijednost ovisi o stupnju kori–tenja kapaciteta, a u poljoprivrednoj proizvodnji naj e– e se javljaju sljede i (tablica 2).

¹² Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

¹³ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

¹⁴ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

¹⁵ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

Tablica 2: Varijabilni troškovi u biljnoj i stočarskoj proizvodnji

u biljnoj proizvodnji:	u stočarskoj proizvodnji:
sjeme i sadni materijal	rasplodni pomladak
organska gnojiva	vlastita stočna hrana
mineralna gnojiva	kupljena stočna hrana
sredstva za zaštitu bilja	lijekovi
operacije posije berbe/žetve (sušenje, čišćenje, sortiranje)	veterinarske usluge
ambalaža (vreće, sanduci, vezivo i sl.)	uzgojno-seleksijski rad
unajmljene mehanizirane usluge i oprema	unajmljene mehanizirane usluge i oprema

Izvor: Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, 2012. godina

Prema tome, ukupni trošak se računa prema formuli:

Ukupni trošak = ukupni fiksni troškovi + ukupni varijabilni troškovi¹⁶

U standardnim rezultatima za 2014. godinu navedeni su podaci za određene fiksne troškove, varijabilne troškove te za ukupni trošak, koji je potreban u izračunu ekonomičnosti.

1.2.3. Ekonomski pokazatelji

Da bi dali odgovore na pitanja jesu li izračunani proizvodi, odnosno izvršene usluge kvantitativno i kvalitativno odgovarajuće s obzirom na zahtjeve i potrebe tržišta te s ulofenom količinom i kvalitetom inputa u proizvodnju, zadovoljava li odnos između inputa i vrijednosti ulofenih inputa ili jesu li raspoloživa sredstva iskorištena na način koji omogućiti ostvarivanje maksimalnog profita, potrebno je provoditi i mjeriti uspješnost poslovanja poljoprivrednih gospodarstava.¹⁷ Na temelju raspoloživih podataka izračunata su dva mjerila uspješnosti poslovanja: ekonomičnost i produktivnost (proizvodnost rada).

Ekonomičnost je mjerilo uspješnosti poslovanja izraženo odnosom između ukupnih prihoda i ukupnih troškova u nekoj proizvodnji. Ekonomičnost govori koliko se jedinica prihoda može proizvesti sa jednom jedinicom troška.¹⁸

¹⁶ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

¹⁷ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

¹⁸ Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

Granica ekonomičnosti je 1, a ovisno o veličini izražanih koeficijenata poslovanje poljoprivrednih gospodarstava može biti:

É ekonomično ($e > 1$)

É neekonomično ($e < 1$)

É na granici ekonomičnosti ($e = 1$)

Ekonomičnost se izražava prema formuli:

Ekonomičnost (e) = ukupni prihodi (UP) / ukupni troškovi (UT)¹⁹

Ukupni prihod izražani je prema već spomenutoj formuli, a podaci za ukupne troškove sadržani su u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

Podrazumijeva se da je bolje da koeficijent ekonomičnosti bude što veći broj, a povećanje ekonomičnosti može se postići:

- a) povećanjem proizvodnje uz nepromijenjene troškove
- b) ostvarivanjem većih prodajnih cijena proizvoda i usluga
- c) smanjenjem količine utroška radnog procesa te nižim nabavnim cijenama inputa.²⁰

Produktivnost (proizvodnost rada) predstavlja mjeru uspješnosti rada koja predstavlja učinkovitost rada izraženu odnosom između ostvarene količine u inakama (iskazana u novanoj jedinici) i sata rada korištenog za njeno ostvarenje.²¹

Proizvodnost predstavlja efikasnost korištenja rada, a u praksi se to najčešće iskazuje kao težište poduzeća da:

É povećanje broja u inakama po jedinici rada

É smanjenje količine rada po jedinici u inaka.²²

¹⁹ Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

²⁰ Priručnik za tumačenje izvješća za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.

²¹ Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

²² Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

Kako bi se mogla izračunati proizvodnost rada za različite tipove poljoprivrednih gospodarstava formulu je trebalo prilagoditi raspoloživim podacima. Količina u inakima stoga predstavlja ukupni prihod poljoprivrednog gospodarstva izražen u kunama, a količina rada je ukupni rad na poljoprivrednom gospodarstvu izražen u satima.

Proizvodnost rada se izračunava prema formuli:

$$\text{Proizvodnost rada (p)} = \text{ukupni prihod (UP)} / \text{ukupni rad (I)}^{23}$$

Ukupni prihod je izračunat po prethodno spomenutoj formuli, a podaci za ukupni rad su sadržani u Standardnim rezultatima za 2014. godinu.

²³ Jelavić, A., Ravlić, P., Starčević, A., Šamanović, J. (1993): Ekonomika poduzeća, Ekonomski fakultet, Zagreb

2. SUSTAV POLJOPRIVREDNIH KNJIGOVODSTVENIH PODATAKA (FADN)

Zajednička poljoprivredna politika (ZPP) zahtjeva pristupačne, objektivne i relevantne podatke o prihodima i poslovanju različitih kategorija poljoprivrednih gospodarstava. Sukladno zahtjevima ZPP-a utemeljen je Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka. Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (engl. Farm Accountancy Data Network - FADN) utemeljen je u Europskoj uniji 1965. godine, kada su odlukom Vijeća br. 79/65 uspostavljene pravne osnove za organizaciju sustava. Pravna osnova predstavlja popis pravila i sustav donošenja odluka. Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka postao je obavezan i za Hrvatsku, nakon što je postala punopravna članica Europske unije 2013. godine. Ministarstvo poljoprivrede je odgovorno za ustrojavanje, organizaciju i stručnu provedbu FADN sustava u Republici Hrvatskoj.²⁴ Prema tome, Ministarstvo poljoprivrede donijelo je i Pravilnik o provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN, br. 70/15), kojim su propisani načini i uvjeti provedbe sustava, tijela za uspostavu i nadzor te tijelo nadležno za organizaciju i stručnu provedbu FADN istraživanja.

Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka u prvom redu služi poljoprivrednicima kako bi mogli utvrditi i analizirati financijski rezultat poslovanja gospodarstva. FADN je jedini realni izvor mikroekonomskih podataka, koji se prikupljaju na poljoprivrednim gospodarstvima, a korisni su za samog poljoprivrednika. Naime, povratni podaci koje poljoprivrednik dobiva kroz izvještaje za poljoprivredno gospodarstvo mogu mu ukazati na moguće poboljšanja u inkovitosti i konkurentnosti vlastite proizvodnje i dati sliku stanja u odnosu na druga gospodarstva sličnog tipa i veličine proizvodnje.²⁵

Nadalje, kako bi se utvrdio utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike na poljoprivredu u državama članicama, stvorila se potreba za informacijama o stanju poljoprivrednog sektora. Pomoću prikupljenih podataka izražavaju se ekonomski i strukturni pokazatelji poljoprivrednih gospodarstava različitih skupina djelatnosti, te statistički podaci koje Europska komisija objavljuje, a služe za kreiranje Zajedničke poljoprivredne politike Europske unije. Informacije o ekonomsko-financijskoj situaciji poljoprivrednih gospodarstava korisne su i obrazovnim ustanovama, istraživačkim centrima, savjetodavnim službama, financijskim

²⁴ Zakon o poljoprivredi (NN 30/15), dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi>

²⁵ Savjetodavna služba: http://www.savjetodavna.hr/adminmax/images/jalb/plenarna/zbornik_radova_hr.pdf

institucijama i dr.²⁶ Potrebno je naglasiti da je u po etku ovaj sustav bio zami-ljen kao komplementaran izvor statisti kih podataka za kreatore politike, a ne kao sredstvo koje e koristiti poljoprivrednim proizvo a ima i komplementarnim Institucijama.²⁷

FADN uzorak obuhva a 80.000 poljoprivrednih gospodarstava u 28 zemalja lanica Europske unije. FADN populaciju obuhva a oko 6.400.000 poljoprivrednih gospodarstava. Reprerentativnost podataka osigurava se izborom uzorka poljoprivrednih gospodarstava u FADN sustavu kojim je pokriveno 90 % ukupno kori-tenih poljoprivrednih povr-ina, 90% ukupnih uvjetnih grla (UG) stoke i vi-e od 90 % vrijednosti poljoprivredne proizvodnje u nekoj drflavi lanici EU.

Svake godine sa svakog uzorka gospodarstva prikuplja se vi-e od 1000 proizvodnih, ekonomskih i finacijskih varijabli, koji se odnose na:

- Fizi ke i strukturne podatke, kao -to su lokacija, obradive povr-ine, broj grla stoke, radna snaga i dr.
- Ekonomske i finacijske podatke, kao -to su vrijednost proizvodnje, nabava i otkup, tro-kovi proizvodnje, obveze, proizvodne kvote i poticaji.²⁸

Anketa tako sadrfla informacije o ukupnoj poljoprivrednoj populaciji, koje su neophodne za klasifikaciju prema na elima op e tipologije. Osim toga, anketa sadrfla -iroki spektar poljoprivrednih aktivnosti na poljoprivrednim gospodarstvima (poljoprivredna proizvodnja, prerada poljoprivrednih proizvoda, -umarstvo, ribarstvo, poljoprivredne usluge, seoski turizam i sl.), ali ne uklju uje industrijske, komercijalne i nepoljoprivredne aktivnosti (trgovina i sl.)²⁹

Temeljem Zakonskih odredbi FADN sustava prikupljeni podaci na uzorku poljoprivrednih gospodarstava moraju se tretirati s velikim povjerenjem, te ih koristi Upravno Vije e pri Europskoj komisiji, kako bi se moglo utjecati na Zajedni ku poljoprivrednu politiku.

²⁶ Jelaković K. (2005): Poljoprivredno računovodstvo u procesu pristupanja EU; diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb.

²⁷ Csajbok, I. (2005): Specific evaluation methods in FADN, Centre of Agricultural Sciences, University of Debrecen, str. 646-652.

²⁸ Farm Accounting Data Network: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>

²⁹ Farm Accounting Data Network: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>

Objavljaju se samo podaci koji se prikupljaju na ve em broju gospodarstava ili na gospodarstvima odre ene regije. Podaci prikupljeni na individualnim gospodarstvima su povjerljivi te su na taj na in za-ti eni od objavljivanja. Me utim, dopu-teno je davanje anonimiziranih individualnih rezultata FADN istraffivanja formalnim obrazovnim ustanovama, savjetodavnim slufbama, istafliva kim centrima, finansijskim institucijama. Anonimizirani individualni rezultati FADN istraffivanja ustupaju se isklju ivo u svrhe izrade znanstvenih i statisti kih studija koje moraju osigurati statisti ku povjerljivost podataka.

Sustav poljoprivrednog ra unovodstva vodi Upravni odbor, poznat kao Odbor FADN-a. Odbor se sastaje dva puta godi-nje, a lanovi odbora su predstavnici svih drflava lanica (1 predstavnik iz svake drflave lanice). Predsjedni-tvo Upravnog odbora je sastavljeno od lanova Uprave Europske komisije. Odbor razmatra i provodi sve zakonske postavke vezane za osniva ko zakonodavstvo FADN-a, koje je utemeljeno odlukom Vije a (79/65) 15. lipnja 1965. godine. Od tada se zakonodavstvo mijenjalo i nadopunjavalo. Trenutno vrijede pravila i propisi doneseni odlukom Vije a (1217/2009) 30. studenog 2009. godine.³⁰

2.1. Metodologija istraživanja sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka

Poljoprivredna gospodarstva u FADN sustav odabiru se na temelju plana uzorkovanja (seleksijskog plana) koji mora osigurati reprezentativnost poljoprivrednih gospodarstava u FADN uzorku. Reprezentativni uzorak je broj poljoprivrednih gospodarstava u FADN sustavu koji se utvr uje statisti kom metodom stratifikacije, odnosno raspore ivanja poljoprivrednih gospodarstava unutar podru ja FADN istraffivanja u slojeve (stratume). Veli ina reprezentativnog FADN uzorka u RH odre ena je statisti kim metodama na temelju podataka Istraflivanja o strukturi poljoprivrednih gospodarstva (eng. Farm Structure Survey - FSS) kojeg provodi Drflavni zavod za statistiku.³¹

Drflavni zavod za statistiku utvr uje i okvir za klasifikaciju poljoprivrednika i podru je FADN istraflivanja.³² Sada-nje statisti ke podloge pretpostavljaju reprezentativni FADN uzorak na razini od 1.290 poljoprivrednih gospodarstava. Prilikom prikupljanja podataka

³⁰ Farm Accounting Data Network: <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>

³¹ Savjetodavna služba: <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

³² Pravilnik o provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN br. 70/15, čl.4.), dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_06_70_1346.html

potrebno je osigurati da odabrani FADN uzorak poljoprivrednih gospodarstava odražava različitu proizvodnju u pojedinom području. Zato se FADN populacija definira prema tri kriterija: ekonomskoj veličini, tipu poljoprivredne proizvodnje i regionalnoj pripadnosti.³³

Poljoprivrednik u FADN-u je fizička ili pravna osoba koja obavlja poljoprivrednu djelatnost na poljoprivrednom gospodarstvu, ostvaruje dohodak od poljoprivrednih i ostalih dohodovnih aktivnosti, dobrovoljno sudjeluje i daje podatke koji se prikupljaju FADN istraživanjem.³⁴

Poljoprivredno gospodarstvo u FADN sustavu je komercijalno poljoprivredno gospodarstvo koje ostvaruje dohodak u poljoprivrednoj djelatnosti, dobrovoljno sudjeluje u FADN sustavu i daje podatke koji se prikupljaju FADN istraživanjem. Komercijalna poljoprivredna gospodarstva su ona poljoprivredna gospodarstva dovoljno velika da osiguraju glavnu aktivnost poljoprivrednika i razinu prihoda dostatnu za održavanje vlastite egzistencije i egzistencije obitelji.³⁵

Kako bi gospodarstvo bilo priznato kao komercijalno, ono mora prije i minimalnu ekonomsku veličinu. Međutim, zbog različite poljoprivredne strukture diljem zemalja članica EU, postavljen je drugačiji prag za svaku državu članicu. Ekonomska veličina poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj određuje se pomoću aplikacije FADN kalkulator, koja je dostupna na internetskoj stranici Savjetodavne službe. Ovisno o ukupnoj vrijednosti proizvodnje gospodarstva izrađenoj u eurima, ona se raspoređuju u razrede ekonomske veličine (prilog: tablica 3).

Ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva definira se kao ukupna vrijednost proizvodnje gospodarstva izražena u jedinici Standardnog ekonomskog rezultata (eng. Standard Output- SO).³⁶ Prije toga, ekonomska veličina poljoprivrednog gospodarstva određivala se putem Standardnog doprinosa pokrivena (eng. Standard Gross Margin- SGM) izražena u vrijednosti ESU (eng. European Size Units). Princip obje metode za određivanje ekonomske veličine je isti i temelji se na zbroju svih SO-a ili SGM-a (po 1 ha ili po grlu stoke) za svaku pojedinu proizvodnju zastupljenu na poljoprivrednom gospodarstvu.³⁷

³³ Savjetodavna služba: <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

³⁴ Pravilnik o provedbi sustava poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN, br. 70/15, čl.7.)

³⁵ Savjetodavna služba: <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/73/fadn/fadn-u-rh/>

³⁶ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

³⁷ Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm

Standardni ekonomski rezultat (eng. Standard Output- SO) predstavlja jedini nu nov anu vrijednost proizvodnje poljoprivrednih proizvoda (usjeva ili stoke), izraflenu u proizvo a kim cijenama na pragu gospodarstva koja ne uklju uje potpore i poreze. Ukupni SO poljoprivrednog gospodarstva je zbroj vrijednosti svih proizvodnji dobiven mnofenjem SO svake pojedine proizvodnje s odgovaraju im brojem jedinica proizvodnje.³⁸ Predstavlja nov anu vrijednost outputa (po 1 ha ili po grlu stoke) po cijenama koje se ostvaruju na trfli-tu u nacionalnoj valuti ili u eurima. Koeficijenti SO-a izra unavaju se za 90 razli itih pokazatelja biljne i flivotinjske prozvodnje.³⁹

Tipologija poljoprivrednih gospodarstava je jedinstvena klasifikacija poljoprivrednih gospodarstava u Europskoj uniji (Uredba EK 1242/2008 i 867/2009) na tri razine: op e, glavne i posebne tipove poljoprivrednih gospodarstava.⁴⁰ Tip poljoprivrednog gospodarstva odre en je na temelju udjela pojedinih standardnih ekonomskih rezultata razli itih proizvodnih aktivnosti u odnosu na ukupni standardni ekonomski rezultat poljoprivrednog gospodarstva.⁴¹

Specijalizirana poljoprivredna gospodarstva biljne proizvodnje klasificirana su na 3 op a, 9 glavnih i 27 posebnih tipova gospodarenja (prilog: tablica 4). Specijalizirana poljoprivredna gospodarstva sto arske proizvodnje klasificirana su na 2 op a, 7 glavnih i 14 posebnih tipova gospodarenja (prilog: tablica 5). Kombinirana poljoprivredna gospodarstva klasificirana su na 4 op a, 5 glavnih i 18 posebnih tipova gospodarenja (prilog: tablica 6). Prema tome, cjelokupna klasifikacija poljoprivrednih gospodarstava prema tipu poljoprivredne proizvodnje, tj. gospodarenja obuhva a 9 op ih tipova, 21 glavnih tipova i 59 posebnih tipova poljoprivredne proizvodnje.

Prema regionalnoj pripadnosti FADN populacija u RH razvrstava se u dvije regije: Kontinentalna Hrvatska i Jadranska Hrvatska (prilog: slika 1).

³⁸ Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna služba, Zagreb, 2016.

³⁹ Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm

⁴⁰ Savjetodavna služba: <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

⁴¹ Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm

2.2. Prikupljanje i kontrola podataka unutar FADN istraživanja

Sukladno legislativi i metodologiji EU, za prikupljanje podataka putem godi-njeg FADN istraživanja nadležna je Agencija za suradnju (eng. Liaison Agency) u državama članicama, u svrhu utvrđivanja dohodovnog položaja poljoprivrednih gospodarstava i uinkovitosti poljoprivredne proizvodnje. Organizacijska struktura prikupljanja podataka sastoji se od nacionalnog odbora koji uključuje predstavnike agencije za suradnju i tijela odgovorna za dovršetak financijskog izvještaja. Oni daju smjernice o metodološkim aspektima istraživanja, kao što je primjena tipologije poljoprivrednih gospodarstava EU, selekcija gospodarstava iz područja proučavanja te implementacija varijabli. U nekim državama članicama sliče odbori djeluju i na regionalnoj razini.⁴² Ključnu ulogu u organizaciji i provedbi FADN istraživanja u RH ima Savjetodavna služba, koja se nalazi u svojstvu Agencije za suradnju. U organizaciji i provedbi FADN sustava u RH sudjeluju Ministarstvo poljoprivrede, poljoprivredna gospodarstva u FADN sustavu, Savjetodavna služba, Državni zavod za statistiku, Agronomski fakultet u Zagrebu, knjigovodstveni uredi, Nacionalni FADN odbor i druge obrazovne, znanstvene i stručne institucije, upravna tijela i ustanove.

Vremenski period prikupljanja podataka odvija se u periodu od 12 mjeseci. Međutim, u nekim državama članicama po etak obrađunske godine nije isti za sva poljoprivredna gospodarstva. Stoga se period prikupljanja podataka produžava na više od 12 mjeseci.⁴³ U razdoblju od 2008. do 2013. godine u RH je provedeno ukupno sedam godi-njih FADN pilot istraživanja. Podaci su se do 2013. godine bilježili putem off-line aplikacije tzv. FADN upitnika od strane savjetnika. Međutim, od 2013. godine podaci se prikupljaju putem FADN web aplikacije, gdje se evidentiraju poslovne promjene od strane samog nositelja, odnosno člana poljoprivrednog gospodarstva. Radi zahtjeva za povećanjem kvalitete, strukturni, ekonomski i financijski podaci s poljoprivrednih gospodarstava od 2014. godine prikupljaju se u tijekom unovodstvene godine. U FADN uzorak za provedbu FADN istraživanja u 2014. godini odabrano 1.290 poljoprivrednih gospodarstava na području Republike Hrvatske. Od 1.290 poljoprivrednih gospodarstava najviše se nalazi u tipu 1-ratarstvo (27,13 %). Zatim slijede tip 8-mješovito (25,19 %), tip 5-mliječno govedarstvo (16,28 %), tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (13,72 %), tip 4-voćarstvo i maslinarstvo (8,91 %), tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo

⁴² Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm

⁴³ Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm

(3,26 %), tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (2,95 %). Najmanje se poljoprivrednih gospodarstava nalazi u tipu 2-povr arstvo i cvje arstvo (2,56%).

Odluke vezane uz poljoprivrednu politiku Europske unije baziraju se na provjerenim i to nim FADN podacima. Agencija za suradnju i Europska komisija vode brigu o tome da svaka pogreška bude identificirana i ispravljena. Agencije za suradnju koriste vlastite postupke kontrole, a kvaliteta takvih podataka može biti veća ili manja od standarda zahtjevanih od strane Europske komisije (prilog: shema 1). Kada su podaci provjereni, Agencija za suradnju prevodi nacionalne podatke u oblik FADN financijskog izvještaja. Agencija za suradnju šalje podatke u Bruxelles, gdje se podaci dodatno kontroliraju postupcima kontrole kvalitete, koji su određeni od strane Europske komisije i to na razini individualnih gospodarstava i na ukupnoj razini (prilog: shema 2).⁴⁴ Kada se podaci prihvate kao otklonjeni od pogreška, mogu se izraditi standardni rezultati, raditi ostale analize i izraditi prognoze. Na osnovu prikupljenih podataka sa gospodarstava u uzorku, periodično se izdaju zbirni rezultati (Standardni rezultati) koji se izražavaju kao ponderirani prosjeci i predstavljaju cijelu populaciju obiteljskih gospodarstava u RH ili bilo kojoj drugoj državi EU.⁴⁵

2.3. Difuzija podataka unutar FADN istraživanja

Standardni rezultati su periodički statistički podaci, izražavani iz financijskog izvještaja (eng. Farm Return), koji su objavljeni od strane Europske komisije te su dostupni u javnoj bazi podataka. Standardni rezultati opisuju ekonomsku situaciju poljoprivrednih gospodarstava različitih kategorija diljem Europske unije. Europska komisija je definirala svaku varijablu u standardnim rezultatima, kako bi iste bile usporedive na razini cijele Europske unije. Nadalje, unutar standardnih rezultata definirane su i metode za izražavanje dohotka i imovine. Financijske varijable izražene su u eurima, što omogućava prikupljanje rezultata na razini EU te usporedbu istih između dviju ili više država članica. Pretvaranje vrijednosti ovisno je o prosječnom godišnjem tečaju koji se izražava za svaku državu članicu te za svaku obrađenu godinu. Različiti ekonomski i financijski pokazatelji prikazani su kao prosječne vrijednosti (srednje vrijednosti). Ti pokazatelji su izražavani za svaku godinu, za svaku državu članicu, za regije unutar država članica, zatim za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva i za

⁴⁴ Farm Accounting Data Network: http://ec.europa.eu/agriculture/rca/collect_en.cfm#data

⁴⁵ Grgić, Z., Očić V., Šakić Bobić, B. (2015): Osnove računovodstva i financijske analize poljoprivrednog gospodarstva, Motiv, Zagreb, str.82.

svaku ekonomsku kategoriju. Prema tome, skup informacija sadržanih u javnoj bazi podataka omogućava usporedbu proizvodnih, ekonomskih i financijskih pokazatelja između poljoprivrednih gospodarstava diljem EU.⁴⁶

⁴⁶ Farm Accounting Data Network : http://ec.europa.eu/agriculture/rca/diffusion_en.cfm

3. OBILJEŽJA TIPOVA POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U EU

Ruralna područja obuhvaćaju više od 77 % teritorija Europske unije te u njima živi približno polovica stanovništva Europske unije (poljoprivredne zajednice i ostali stanovnici). Od toga 47 % otpada na poljoprivredna zemljišta, a 30 % otpada na šume. Općenito gledajući, poljoprivreda i proizvodnja hrane osnovni su elementi našeg gospodarstva i društva. Europska Unija sa svojih 28 država članica broji oko 12 milijuna poljoprivrednika s punim radnim vremenom te 15 milijuna poduzetaka i 46 milijuna radnih mjesta. Poljoprivredni i prehrambeni sektor zajedno osiguravaju 7 % ukupnog broja radnih mjesta i stvaraju 6 % europskog bruto domaćeg proizvoda.⁴⁷

Oblici poljoprivredne proizvodnje vrlo su raznoliki (intenzivna, konvencionalna i organska) te se ulaskom srednjoeuropskih i isto noeuropskih država u Europsku uniju ta raznolikost još povećala. Najčešći i organizacijski oblik poljoprivrednog gospodarstva upravo su obiteljska poljoprivredna gospodarstva, koja se često prenose s naraštaja na naraštaj. Prosječna veličina zemljišta u EU iznosi oko 15 ha, dok u Sjedinjenim Američkim Državama 2 milijuna poljoprivrednika obrađuje znatno veće poljoprivredne površine (prosječno gospodarstvo zauzima oko 180 hektara). Partnerstvo između poljoprivrede, ruralnog stanovništva, poljoprivrednika i ruralnog prostora potiče Zajedničku poljoprivredna politika. Zajednička poljoprivredna politika nastoji podržati poljoprivredu koja jamči sigurnost hrane (u kontekstu klimatskih promjena) i osigurava održivi i uravnoteženi razvoj svih europskih ruralnih područja, uključujući i područja s teškim uvjetima proizvodnje. Ta poljoprivreda treba biti višefunkcionalna. Ona treba odgovoriti na zabrinutost građana u pogledu hrane (njezine dostupnosti, cijene, raznolikosti, kvalitete i sigurnosti), zaštititi okoliš i omogućiti poljoprivrednicima da žive od svoje djelatnosti. Istovremeno, potrebno je oživjeti ruralne zajednice i krajobraze jer su dragocjeni dio europske baštine.⁴⁸

Utjecaj Zajedničke poljoprivredne politike na poljoprivredu u državama članicama Europske unije može se utvrditi na temelju informacija o stanju poljoprivrednog sektora koje daje Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN). Skup informacija sadržanih u

⁴⁷ Partnerstvo Europe i poljoprivrednika, Europska komisija, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2014; dostupno na : http://europa.eu/pol/pdf/book/hr/agriculture_hr.pdf

⁴⁸ European Commission: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_hr.htm

javnoj bazi podataka FADN óa zapravo ini skup razli itih proizvodnih, ekonomskih i financijskih pokazatelja. S obzirom na to da je iste mogu e usporediti izme u poljoprivrednih gospodarstava diljem EU u nastavku rada prikazati e se pojedini proizvodni i ekonomski pokazatelji na razini Europske unije, dok e u 4. poglavlju biti uspore eni s onima na razini Republike Hrvatske.

3.1. Korištena poljoprivredna površina i uvjetno grlo stoke

Poljoprivredna statistika ne potvr uje injenicu da je sve manje kori-tenih poljoprivrednih povr-ina zbog prenamjene poljoprivrednog zemlji-ta u nepoljoprivredne svrhe (gradnja cesta, industrijskih pogona, gra evinskih objekata i dr.) Naprotiv, poljoprivredna statistika ukazuje na to da se kori-tena poljoprivredna povr-ina neznatno mijenjala od 1975. godine. Jedino su Cipar, Gr ka i Austrija izvjestili prosje ne godi-nje gubitke vi-e od 1 % u vremenskom razdoblju od 2005. do 2010. godine. Trend opadanja broja poljoprivrednih gospodarstava u kombinaciji s stabilnim vrijednostima kori-tenih poljoprivrednih povr-ina upu uje na injenicu da su poljoprivredna gospodarstva sve ve a. Naime, prosje na veli ina poljoprivrednog gospodarstva u EU porasla je za 3,8 % godi-nje od 2005. do 2010. godine. Prosje na veli ina poljoprivrednog zemlji-ta u EU-27⁴⁹ iznosi 14,3 ha/gospodarstvu. Me utim, postoje velike razlike u veli ini izme u zemalja EU-15⁵⁰ i 12 zemalja koje su se priklju ile Europskoj uniji 2004. godine i 2007. godine (EU-N12)⁵¹. Prosje na veli ina poljoprivrednog zemlji-ta u zemljama EU-15 iznosi 23,6 ha/gospodarstvu, dok u zemljama EU-N12 ona iznosi 7,1 ha /gospodarstvu. U usporedbi s velikim poljoprivrednim zemljama izvan Europe, poljoprivredna gospodarstva Europe su i dalje relativno mala. Prosje na veli ina poljoprivrednog zemlji-ta u Brazilu iznosi 64 ha/gospodarstvu, u ileu iznosi 107 ha/gospodarstvu, u SAD-u iznosi 170 ha/gospodarstvu, u Kanadi 315 ha/gospodarstvu, u

⁴⁹ EU-27: Austrija, Belgija, Bugarska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luxembourg, Malta, Nizozemska, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

⁵⁰ EU-15: Austrija, Belgija, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Luxembourg, Nizozemska, Portugal, Španjolska, Švedska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

⁵¹ EU-N12: Cipar, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Malta, Rumunjska i Bugarska.

Argentini oko 590 ha/gospodarstvu, dok u Australiji ona iznosi više od 3.000 ha/gospodarstvu.⁵²

Promatrajući i tipove poljoprivrednih gospodarstava u EU, možemo primjetiti veliku heterogenost u tom segmentu. Neka poljoprivredna gospodarstva specijalizirana su za biljnu proizvodnju, neka su specijalizirana za stočarstvo dok druga ujedinjuju biljnu i stočarsku proizvodnju te se kao takva kategoriziraju kao mješovita poljoprivredna gospodarstva.

Najviše korištenih poljoprivrednih površina ima ratarski tip (53 ha) i tip koji uključuje stoku na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i košarstvo) dok najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip površarstvo i cvjetarstvo (6 ha), zatim svinjogojstvo i peradarstvo, tipovi koji uključuju trajne nasade (voćarstvo i maslinarstvo te vinogradarstvo) i mješoviti tip proizvodnje. Korištena poljoprivredna površina za tip ratarstvo je gotovo devet puta veća u odnosu na površinu za tip površarstvo i cvjetarstvo. Međutim, potrebno je naglasiti da poljoprivredna gospodarstva koja se bave uzgojem povrća i cvijeća ne zahtijevaju velike površine, odnosno zemljište nije bitna odrednica u stupnju proizvodnje.⁵³

Ukupan broj uvjetnih grla stoke najveće vrijednosti pokazuje u tipu svinjogojstvo i peradarstvo koji ujedno imaju i najmanje korištenih poljoprivrednih površina. S obzirom na to da je proizvodnja svinja i peradi okrenuta intenzivnom ili poluintenzivnom načinu držanja (stoke odnosno peradi) takva činjenica je sasvim opravdana.⁵⁴

3.2. Radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu

Kako je broj poljoprivrednih gospodarstava u razdoblju od 2005. do 2010. godine konstantno bio u padu, tako se i broj poljoprivrednika zaposlenih na puno radno vrijeme u istom periodu smanjio za 5,2 % godišnje. Očiti pad broja poljoprivrednika očitovao se u zemljama EU-N12 (-6,3 % godišnje), dok je u zemljama EU-15 bio manji (-3,9 % godišnje). Najveći pad broja poljoprivrednika (-8,9 % godišnje) pokazao se u zemljama koje su se priključile Europskoj uniji 2007. godine (Bugarska i Rumunjska) zatim u baltičkim zemljama (-8,3 % godišnje). Slabiji pad broja poljoprivrednika očitovao se u nekima od najstarijih država članica, kao što

⁵² EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture

⁵³ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

⁵⁴ EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

su Nizozemska (-1,45 % godi-nje) i Luxemburg (-1,5 % godi-nje). Irska i Malta jedine su zemlje koje su u tom razdoblju zabilježile rast broja poljoprivrednika zbog povećanja broja poljoprivrednih gospodarstava u tim zemljama. S obzirom na to da je najčešći i organizacijski oblik poljoprivrednih gospodarstava obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo, radnu snagu čine nositelji obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva i članovi obitelji. Samo 16 % poljoprivredne radne snage čine osobe koje nisu zaposlene na poljoprivrednom gospodarstvu već u nekom drugom organizacijskom obliku te je takav udio najveći u Francuskoj, Španjelskoj i Slovačkoj.⁵⁵

Plaćena i neplaćena radna snaga, koja može biti povremna ili stalna zapravo čini ukupan rad na poljoprivrednom gospodarstvu. Ukupan rad na poljoprivrednom gospodarstvu obično se iskazuje u godišnjoj jedinici rada AWU (eng. Annual Work Unit). Jedinica godišnjeg rada jest kvocijent ukupnog broja radnih sati odrađenih u poljoprivredi tijekom godine i prosječnog broja radnih sati koji za plaćeni rad iznosi 1800. Kako bi se vrijednosti mogle usporediti između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava unutar zemalja članica EU ili na nacionalnoj razini, obično se uzimaju prosječne vrijednosti. Prosječna vrijednost ukupnog rada izražena u jedinici AWU iznosila je 1,6 AWU u 2012. godini. Međutim, vrijednosti su značajno varirale diljem zemalja članica te su se kretale u rasponu od 1,1 AWU u Irskoj do 14,7 AWU u Slovačkoj. S obzirom na tip poljoprivredne proizvodnje najveća vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU imao je tip povrarsstvo i cvjetarsstvo, čija je vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU bila 50 % veća od prosjeka. Zatim slijedi tip svinjogojstvo i peradarsstvo, čija je vrijednost ukupnog rada bila 25 % veća od prosjeka, a nakon njega slijedi tip vojarstvo i maslinarstvo. Za ostale tipove vrijednosti su se kretale oko prosjeka, dok je najmanju vrijednost ukupnog rada imao tip vinogradarsstvo i vinarstvo.⁵⁶

Na poljoprivrednim gospodarstvima može se promatrati i udio rada plaćene odnosno neplaćene radne snage. Udio rada neplaćene radne snage iznosio je 77 % ukupnog rada u EU-27. Neplaćena radna snaga najčešći je oblik radne snage na poljoprivrednom gospodarstvu u svim državama članicama osim u Francuskoj, Slovačkoj, Španjelskoj, Mađarskoj, Estoniji i Bugarskoj. U tim državama članicama, udio obiteljskog rada (neplaćena radna snaga) u ukupnom radu iskazanom u satima bio je ispod 50%.⁵⁷

⁵⁵ EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

⁵⁶ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

⁵⁷ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

3.3. Ukupni prihodi i njegove sastavnice

Ukupni prihodi u razdoblju od 2005. do 2007. godine povećani su za 16 %, a u razdoblju od 2007. do 2009. godine pali su za 12 %. U razdoblju od 2009. do 2011. godine prihodi su porasli za 33 % i od tada su promjene u prihodima bile manje dramatične.⁵⁸ Ako promatramo razdoblje od 2009. do 2012. godine, nakon oštrog pada ukupnih prihoda u 2009. godini oporavak je započeo već 2010. godine, a nastavio se u 2011. i 2012. godini. Prihodi su porasli zbog povećanja cijena poljoprivredne proizvodnje. Potrebno je napomenuti da nije bilo značajnijih razlika između regija Europske unije, niti između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava. Unatoč tome povećanje cijena hrane i energije u 2012. godini bile visoke, najveće prihode po osobi imali su svinjogojski i peradarski tip te ratarski tip. Promatrajući razdoblje od 2011. do 2012. godine vidljivo je da su u EU-27 prihodi po glavi gospodarstva porasli u ratarskom, svinjogojskom i peradarskom tipu te kod trajnih nasada (voćarstvo i maslinarstvo) i mješovitih farmi (uglavnom zbog povećanja cijena i većeg volumena proizvodnje). Prihodi su smanjeni kod vinarskih gospodarstava, držanja stoke u pašnom sustavu (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te kod mliječnih poljoprivrednih gospodarstava. Prosječna vrijednost ukupnih prihoda u EU 27 je iznosila 71.200 eura.⁵⁹ Prihodi u peradarskom i svinjogojskom tipu te u ratarskom tipu poljoprivrednih gospodarstava su dosta stabilni. Odnosno, u promatranom razdoblju ne pokazuju nagli pad, odnosno rast. Najveću stabilnost u prihodima pokazuju tip povrćarstvo i cvjećarstvo te trajni nasadi (voćarstvo i maslinarstvo).⁶⁰

Ako promatramo neto dodanu vrijednost u razdoblju od 2011. do 2012. godine ona je povećana za 2,7 %, osobito zbog većeg volumena stožarske proizvodnje i povećanja cijena. U odnosu na 2009. godinu neto dodana vrijednost je u 2012. godini porasla za 32 %. Neto dodana vrijednost u 2012. godini značajno varira između zemalja EU-27. Prema tome, u Danskoj ona iznosi 167.600 eura po gospodarstvu – to je 28 puta više u odnosu na Sloveniju koja ima najnižu neto dodanu vrijednost. Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Slovačka i Češka također imaju visoke vrijednosti, dok Rumunjska i Bugarska imaju izrazito male

⁵⁸ EC DG-AGRI. 2014. EU Agricultural income 2014 – first estimates. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

⁵⁹ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

⁶⁰ Hill, B. and Bradley, B. D. 2015. Comparison of farmers' incomes in the EU member states. Study. EC DG-IP Policy Department B. Brussels.

vrijednosti. Prosjek za EU-27 iznosio je 30.000 eura po gospodarstvu.⁶¹ Prema tipu poljoprivrednih gospodarstva najveće u neto dodanu vrijednost imao je svinjogojski i peradarski tip te mljeva na poljoprivredna gospodarstva.⁶²

Kako bi se neto dodana vrijednost mogla usporediti između različitih tipova poljoprivrednih gospodarstava diljem EU, obično se prikazuje po jedinici AWU. Neto dodana vrijednost po godišnjoj radnoj jedinici AWU porasla je za oko 4 %, od 18.200 eura u 2011. godini na 19.000 eura u 2012. godini. Najveće u neto dodanu vrijednost po godišnjoj radnoj jedinici AWU u 2012. godini, ostvarile su Danska, Francuska (Pikardija), Sjeverozapadna Njemačka, Velika Britanija (Engleska), Nizozemska, Sjeverna Italija i Belgija. Regije s niskom dodanom vrijednosti po godišnjoj jedinici rada (ispod 10.000 eura) nalazile su se unutar zemalja EU-N12 te dvije regije (Norte i Centro) u Portugalu koji se nalazi u EU-15. Ako promatramo neto dodanu vrijednost po različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava, ona je u prosjeku u tom razdoblju bila najveća za poljoprivredna gospodarstva koja su specijalizirana za svinjogojstvo i peradarstvo, zatim ratarstvo, vinarstvo, površarstvo i cvjećarstvo te mljeva na poljoprivredna gospodarstva. Najniža neto dodanu vrijednost (ispod prosjeka) imala su gospodarstva koja su specijalizirana za voćarstvo i maslinarstvo, zatim ona koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te mješovitih poljoprivredna gospodarstva.⁶³

Neto dodana vrijednost gospodarstva je pokazatelj koji mjeri naknadu svih fiksnih imbenika proizvodnje, bilo da su vanjski ili unutarnji imbenici. Kako bi ih razlikovali s obzirom na prihode potrebno je izdvojiti vanjske imbenike proizvodnje iz izračuna. Na taj način se dolazi do neto prihoda poljoprivrednih gospodarstava. Najzanimljivija je činjenica da je neto prihod u Slovačkoj najniži od svih zemalja, iako je neto dodana vrijednost u Slovačkoj na trećem mjestu u 2012. godini. To se može povezati s karakteristikama slovačke poljoprivrede koja je uglavnom temeljena na gospodarstvima velikog obujma. Nizozemska je zadržala vodeću ulogu u smislu neto prihoda gospodarstva, što znači da su prihodi i dalje dovoljno visoki za financiranje procijenjenih proizvodnih imbenika, čak i nakon odbitka svih vanjskih imbenika. Prosječni neto prihod u EU-27 je 19.800 eura.⁶⁴

⁶¹ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels

⁶² EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economics Analysis of EU Agriculture.

⁶³ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

⁶⁴ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

3.4. Udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima

Zajednička poljoprivredna politika temelji se na dva stupa: dohodovnoj i tržišnoj politici (izravna potpora poljoprivrednicima i tržišna potpora) te politici ruralnog razvoja. Prvi stup Zajedničke poljoprivredne politike odnosi se na izravna plaćanja. Njegov je cilj osigurati poljoprivrednim proizvođačima stabilan dohodak. Ovaj stup se financira iz Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EAGF) koji osigurava izravnu financijsku pomoć poljoprivrednicima u zemljama članicama i mjere kojima se reguliraju poljoprivredna tržišta.⁶⁵

Tako izravna plaćanja u EU-27 imaju značajnu ulogu u stvaranju stabilnog dohotka poljoprivrednika koji se bave držanjem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo, kozarstvo), ratarstvom, koji imaju mjesevita gospodarstva (osobito ratarstvo i stočarstvo) te mlije na poljoprivredna gospodarstva.⁶⁶ U odnosu na prethodnu godinu, udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima u EU-27 smanjen je sa 11,9 % na 11,2 % u 2012. godini. Jedan od razloga za to je povećanje poljoprivredne proizvodnje. Najveći udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima (18,3 %) imaju gospodarstva koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo). Zatim slijedi tip ratarstvo s udjelom izravnih plaćanja u ukupnim prihodima od 15,7 %. Najmanji udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima ima tip površarstvo i cvjetarstvo (1,4 %). Nakon njega slijede poljoprivredna gospodarstva koja se bave proizvodnjom vina (3,3 %).⁶⁷

Ako se promatra udio izravnih plaćanja za tip govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo na razini EU-27, razvidno je da ukoliko poljoprivredna gospodarstva ne bi koristila izravna plaćanja, prihodi bi pali i to u svim makroregijama EU članica. Prihodi ne bi pali na ujednačen način te bi u 3 makroregije prihodi poljoprivrednih gospodarstava bili negativni, dok bi u 14 regija prihodi pali za 70 %. Za tip ratarstvo prihodi poljoprivrednih gospodarstava u 17 makroregija bi pali za više od 50 % (u nekim slučajevima čak i 60 %, odnosno 70 %). U devet makroregija prihodi bi pali za manje od 30 %. U usporedbi s gospodarstvima koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo), prihodi bi za ratarski tip oduzimanjem izravnih plaćanja i dalje bili pozitivni, dok bi tip govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo imao negativne

⁶⁵ Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju: Vodič kroz Zajedničku poljoprivrednu politiku 2011. Dostupno na: <http://zpp.apprrr.hr/brosure-38.aspx>

⁶⁶ EC DG-AGRI. 2011. Evaluation of effects of direct support on farmers' income. Common Agricultural Policy Evaluations

⁶⁷ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels

prihode. Prema tome, bitno je naglasiti da su izravna plaćanja od ključne važnosti u osiguravanju ekonomske održivosti poljoprivrednih gospodarstava koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo), ratarstvom, mješovitim proizvodnjom i proizvodnjom mlijeka.⁶⁸

⁶⁸ EC DG-AGRI. 2011. Evaluation of effects of direct support on farmers' income. Common Agricultural Policy Evaluations

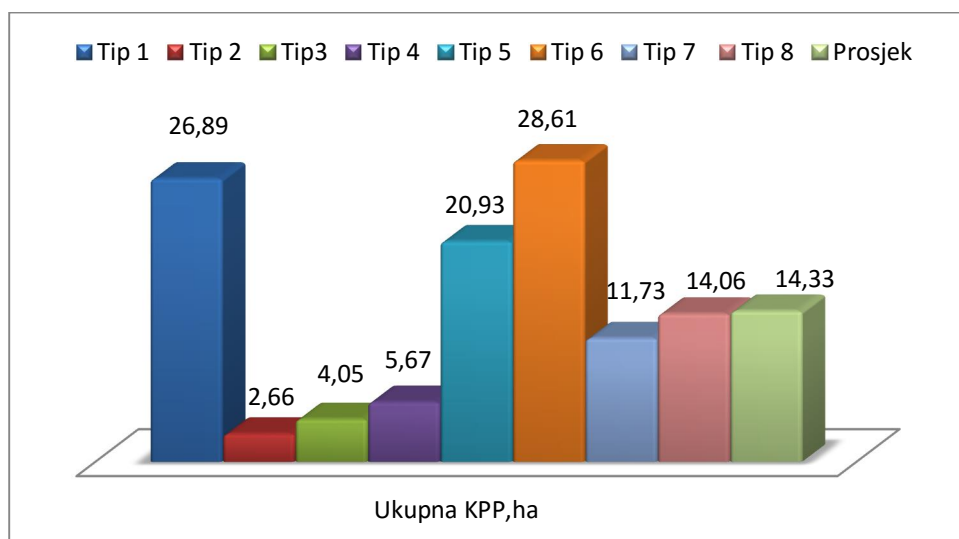
4.REZULTATI RADA I RASPRAVA

4.1. Proizvodni pokazatelji

U ovom radu promatraju se sljedeći proizvodni pokazatelji: korištena poljoprivredna površina (KPP), ukupan broj uvjetnih grla stoke, prosječan broj stoke po ha KPP i radna snaga na poljoprivrednom gospodarstvu (ukupan rad).

Grafik prikaz koji slijedi (graf 1) prikazuje ukupnu korištenu poljoprivrednu površinu po različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava.

Graf 1: Ukupna korištena poljoprivredna površina po tipu poljoprivrednih gospodarstava (ha)

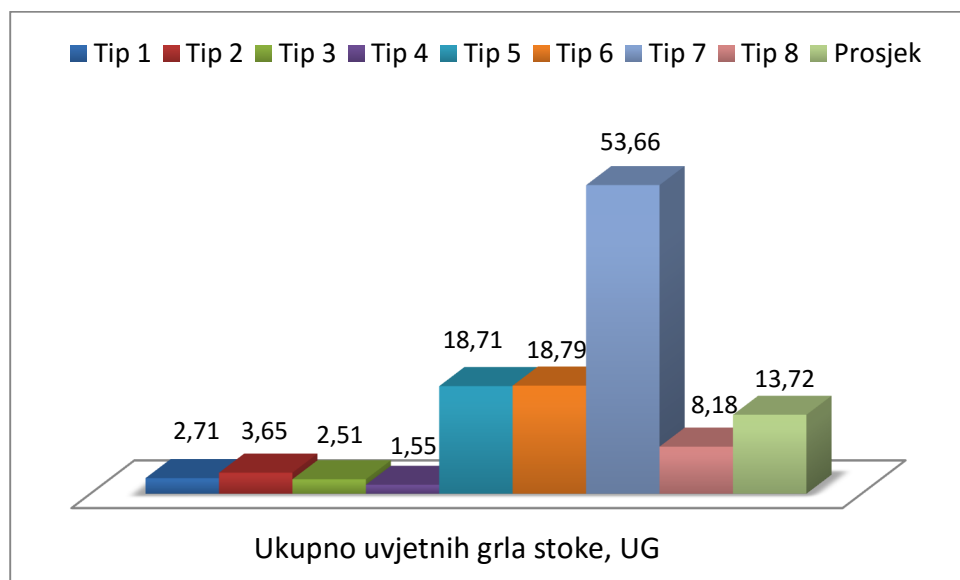
Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014.godinu

Iz grafikona prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (14,33 ha) najveće korištene poljoprivredne površine ima tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (28,61 ha). Zatim slijedi tip 1-ratarstvo koji ima za 6,01 % manje korištene poljoprivredne površine (26,89 ha) u odnosu na tip 6. U odnosu na prosjek najmanje korištene poljoprivredne površine ima tip 2- površarstvo i cvjetarstvo (2,66 ha). Zatim slijedi tip 3- vinogradarstvo i vinarstvo koji ima za 34,32 % više korištene poljoprivredne površine (4,05 ha) u odnosu na tip 2.

Unutar zemalja EU-27 najviše korištenih poljoprivrednih površina ima ratarski tip (53 ha) i tip koji uključuje stoku na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) dok najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip površarstvo i cvjetarstvo (6 ha), svinjogojstvo i peradarstvo, zatim tipovi koji uključuju trajne nasade (voćarstvo i maslinarstvo te vinogradarstvo) i mješoviti tip proizvodnje. Korištena poljoprivredna površina za tip ratarstvo je gotovo devet puta veća u odnosu na površinu za tip površarstvo i cvjetarstvo. Međutim, potrebno je naglasiti da poljoprivredna gospodarstva koja se bave uzgojem povrća i cvijeća ne zahtijevaju velike površine, odnosno zemljište nije bitna odrednica u stupnju proizvodnje.⁶⁹ Ako usporedimo rezultate dobivene na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu s onima na razini EU, primjetno da u Hrvatskoj i ostalim zemljama EU površinom prednjače ratarski tip i tip koji se bavi uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo). Isto tako, korištene poljoprivredne površine za tip ratarstvo na razini EU su za 49,26 % veće u odnosu na Hrvatsku. Osim toga, najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip površarstvo i cvjetarstvo, te su one u EU za 55,7 % veće u odnosu na Hrvatsku.

Graf 2 prikazuje ukupan broj grla stoke za svaki tip poljoprivredne proizvodnje.

Graf 2: Ukupan broj uvjetnih grla stoke po tipu poljoprivrednih gospodarstava (UG)

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

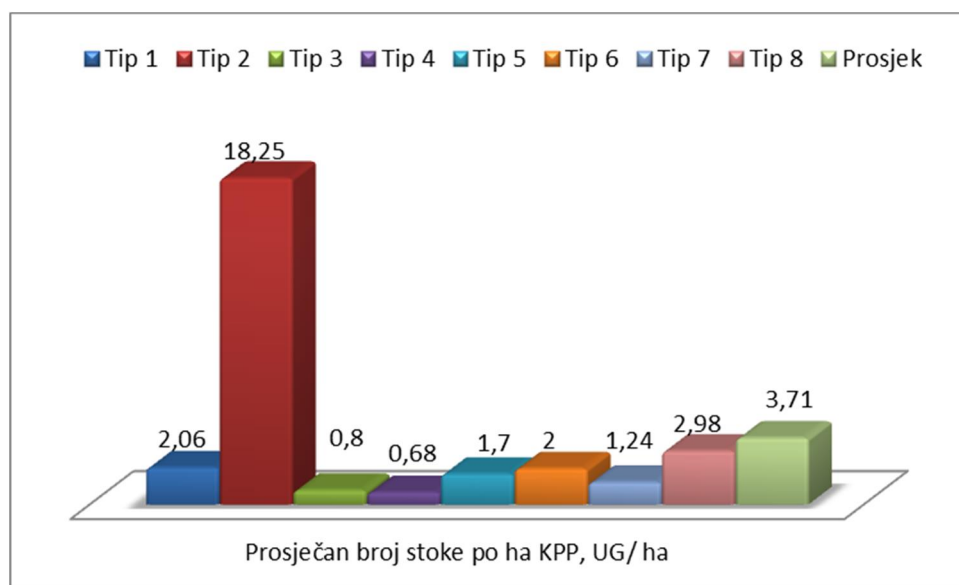
⁶⁹ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

Iz grafi kog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (13,72 UG) najve u vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo (53,66 UG), nakon toga slijedi tip 6-govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo koji ima za 64,98 % manju vrijednost uvjetnih grla stoke (18,79 UG) u odnosu na tip 7. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 4- vo arstvo i maslinarstvo (1,55 UG). Ako usporedimo rezultate s onima koji su analizirani u radu iz 2013. godine na nacionalnoj razini, moemo primjetiti da autori tako er isti u da sto arska i mje-ovita poljoprivredna gospodarstva prednja e po broju uvjetnih grla stoke u odnosu na biljna poljoprivredna gospodarstva.⁷⁰

Unutar zemalja EU-27 ukupan broj uvjetnih grla stoke najve e vrijednosti pokazuje u tipu svinjogojstvo i peradarstvo koji ujedno imaju i najmanje kori-tenih poljoprivrenih povr-ina. S obzirom na to da je proizvodnja svinja i peradi okrenuta intenzivnom ili poluintenzivnom na inu drflanja (stoke odnosno peradi) takva injenica je sasvim opravdana.⁷¹

Graf 3 prikazuje prosje an broj stoke po ha kori-tene poljoprivredne povr-ine (KPP).

Graf 3: Prosje an broj stoke po ha kori-tene poljoprivredne povr-ine (UG/ha)

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

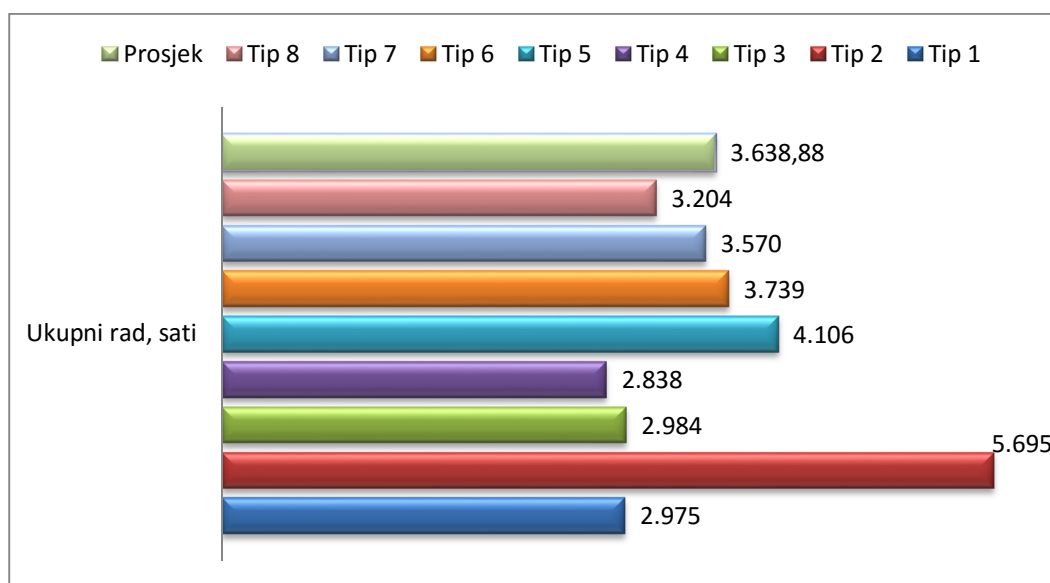
⁷⁰ Očić, V., Juračak J., Šakić Bobić, B. (2013): Poslovni i proizvodni rezultati poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj 2013. godine, Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet.

⁷¹ EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture

Iz grafi kog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (3,71 UG/ha) najve u vrijednost UG stoke po ha kori-tene poljoprivredne povr-ine ima tip 2-povr arstvo i cvje arstvo (18,25 UG/ha), dok najmanju vrijednost u odnosu na prosjek ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (0,68 UG/ha).

Graf 4 prikazuje ukupni rad na poljoprivrednom gospodarstvu po razli itim tipovima poljoprivrednih gospodarstava.

Graf 4: Ukupni rad po tipu poljoprivrednih gospodarstava (sati)

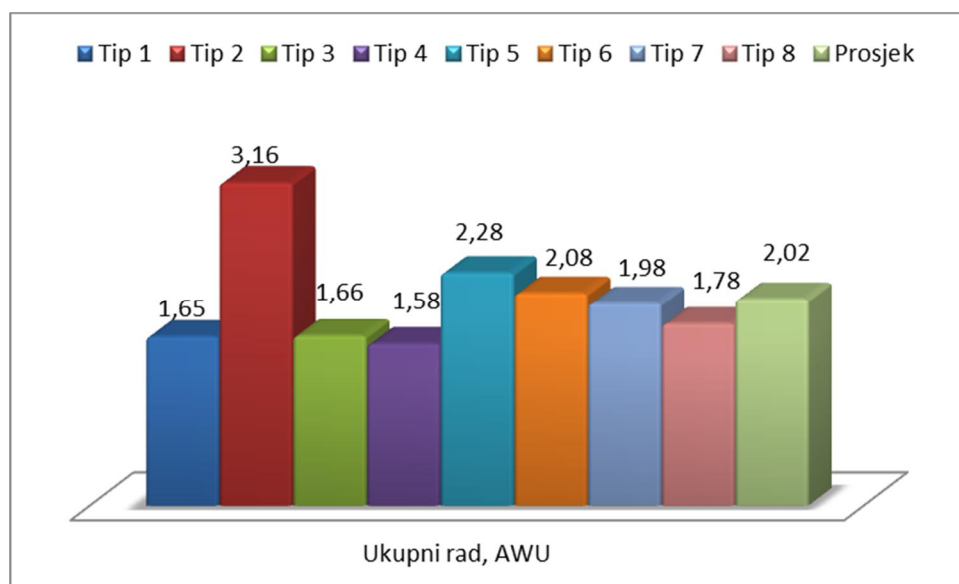

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz grafi kog prikaza vidljivo je da u odnosu na prosjek (3.638,88 sati) najve u vrijednost ukupnog rada ima tip 2-povr arstvo i cvje arstvo (5.696 sati). Nakon toga slijedi tip 5-mlije no govedarstvo koji ima za 27,9 % manju vrijednost ukupnog rada (4.106 sati) u odnosu na tip 2. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnog rada ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (2.838 sati). Nakon toga slijede tip 1-ratarstvo koji ima za 4,6 % ve u vrijednost ukupnoga rada (2.975 sati) u odnosu na tip 4.

Kako bi se mogli usporediti rezultati ukupnog rada razli itih tipova poljoprivrednih gospodarstava na razini EU, sljede i graf (graf 5) prikazuje ukupan rad izraflen u jedinici AWU.

Graf 5: Ukupni rad po tipu poljopoprivrednih gospodarstava (AWU)

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz grafa je vidljivo da u odnosu na prosjek (2,02 AWU), najveću vrijednost pokazuje tip 2-povr arstvo i cvje arstvo (3,16 AWU). Zatim slijedi tip 5-mlije no govedarstvo (2,28 AWU), a iza njega tip 6-govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo (2,08 AWU). U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (1,58 AWU).

Unutar zemalja EU- 27 prosječna vrijednost ukupnog rada izražena u jedinici AWU iznosila je 1,6 AWU u 2012. godini. Međutim, vrijednosti su značajno varirale diljem zemalja članica te su se kretale u rasponu od 1,1 AWU u Irskoj do 14,7 AWU u Slovačkoj. U odnosu na prosječnu najveću vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU imao je tip povr arstvo i cvje arstvo, čija je vrijednost ukupnog rada izraženog u jedinici AWU bila 50 % veća od prosjeka (3,2 AWU). Zatim slijedi tip svinjogojstvo i peradarstvo, čija je vrijednost ukupnog rada bila 25 % veća od prosjeka (2,4 AWU), a nakon njega slijedi tip vo arstvo i maslinarstvo. Za ostale tipove vrijednosti su se kretale oko prosjeka, dok je najmanju vrijednost ukupnog rada imao tip vinogradarstvo i vinarstvo.⁷² Ako usporedimo rezultate dobivene na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu s onima na razini EU, možemo uvidjeti da je najveće radnih sati utrošeno u tipu-2 povr arstvo i cvje arstvo te vrijednost ukupnog rada izražena u AWU iznosi 3,2 AWU na razini EU i na nacionalnoj razini.

⁷² EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

4.2. Analiza prihoda i troškova

U nastavku rada prikazana je tablica (tablica 7) u kojoj se nalaze vrijednosti ukupnih prihoda i ukupnih troškova za pojedini tip poljoprivrednog gospodarstva.

Tablica 7: Ukupni prihodi i ukupni troškovi po tipu PG-a

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihod (UP), kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Ukupni trošak (UT), kn	281.273,77	351.734,88	120.079,49	116.260,55	250.570,75	152.277,32	392.973,98	127.653,24	224.103,00

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (442.862,78 kn) najveće u vrijednost ukupnih prihoda ima tip 2-povrinarstvo i cvjetarstvo (1.274.416,09). Zatim slijedi tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo čija je vrijednost ukupnih prihoda za 56,85 % manja (549.906,39 kn) u odnosu na tip 2. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnih prihoda ima tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo (192.953,27 kn). Zatim slijedi tip 4-voćarstvo i maslinarstvo čija je vrijednost ukupnih prihoda za 16,63 % veća (231.444,27 kn) u odnosu na tip 3.

Unutar zemalja EU-27 ukupni prihodi u razdoblju od 2005. do 2007. godine povećani su za 16 %, a u razdoblju od 2007. do 2009. godine pali su za 12 %. U razdoblju od 2009. do 2011. godine prihodi su porasli za 33 % i od tada su promjene u prihodima bile manje dramatične.⁷³ Promatrajući razdoblje od 2011. do 2012. godine vidljivo je da su u EU-27 prihodi po glavi stanovnika gospodarstva porasli u ratarskom tipu, svinjogojskom i peradarskom tipu te kod trajnih nasada (voćarstvo i maslinarstvo) i mješovitih farmi (uglavnom zbog viših proizvođačkih cijena i većeg volumena proizvodnje). Prihodi su smanjeni kod vinarskih gospodarstava, držanja stoke u pašnjak sustavu (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te kod mliječnih poljoprivrednih

⁷³ EC DG-AGRI. 2014. EU Agricultural income 2014 – first estimates. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

gospodarstava. Prosje na vrijednost ukupnih prihoda u EU 27 je iznosila 71.200 eura.⁷⁴ Ako usporedimo prosje ne vrijednosti ukupnih prihoda na nacionalnoj i na EU razini (534.000 kn), oni su u EU za 17,07 % ve i u odnosu na prosje ne ukupne prihode u Hrvatskoj. Za prera unavanje vrijednosti u kune kori-ten je te aj Hrvatske narodne banke koji iznosi 7,5.

Mo se ti e ukupnih tro-kova, u odnosu na prosjek (224.103,00 kn) najve u vrijednost ukupnih tro-kova ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (392.973,98 kn). Zatim slijedi tip 2-povr arstvo i cvje arstvo ija je vrijednost ukupnih tro-kova za 10,49 % manja (351.734,88 kn) manja u odnosu na tip 7. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnih tro-kova ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (116.260,55 kn). Zatim slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo ija je vrijednost ukunih tro-kova za 3,18 % ve a (120.079,49 kn) u odnosu na tip 4.

Tablica 8 prikazuje vrijednosti pojedinih sastavnica prihoda.

Tablica 8: Sastavnice prihoda i njihove vrijednosti po tipu PG-a

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Bruto prihod, kn	148.547,82	200.824,09	112.265,31	82.235,45	172.356,63	124.178,93	238.840,57	77.450,98	144.587,47
Neto dodana vrijednost, kn	112.558,53	138.672,39	57.888,69	35.884,88	147.469,10	105.974,23	169.764,58	57.123,32	103.166,97
Neto prihod, kn	76.829,05	54.990,32	47.138,86	19.755,56	126.402,34	94.051,02	122.936,27	43.559,02	73.207,81
Neto dodana vrijednost po AWU, kn/AWU	68.217,29	43.883,67	34.872,70	22.711,95	64.679,43	50.949,15	85.739,69	32.091,75	51.041,17

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (144.587,47 kn) najve u vrijednost bruto prihoda ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (238.840,57 kn), dok najmanju vrijednost ima tip 8-mje-ovito (77.450,98 kn). Zatim, u odnosu na prosjek (103.166,97 kn) najve u neto dodanu vrijednost ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (169.764,58 kn), a iza njega slijedi tip 5-

⁷⁴ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.

mlije no govedarstvo (147.469,10 kn). Najmanju neto dodanu vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (35.884,88 kn).

Ako promatramo neto dodanu vrijednost na EU razini u razdoblju od 2011. do 2012. godine ona je povećana za 2,7 %, osobito zbog većeg volumena stožarske proizvodnje i viših proizvođačkih cijena. U odnosu na 2009. godinu neto dodana vrijednost je u 2012. godini porasla za 32 %. Neto dodana vrijednost u 2012. godini značajno varira između zemalja EU-27. Prema tome, u Danskoj ona iznosi 167.600 eura po gospodarstvu –to je 28 puta više u odnosu na Sloveniju koja ima najnižu neto dodanu vrijednost. Nizozemska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Slovačka i Češka također imaju visoke vrijednosti, dok Rumunjska i Bugarska imaju izrazito male vrijednosti. Prosjek za EU-27 iznosio je 30.000 eura po gospodarstvu.⁷⁵ Prema tipu poljoprivrednih gospodarstva najveću neto dodanu vrijednost imao je svinjogojski i peradarski tip te mlije na poljoprivredna gospodarstva.⁷⁶ To upućuje na činjenicu da se rezultati dobiveni na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu podudaraju s onima na razini EU u pogledu neto dodane vrijednosti prema tipu poljoprivrednog gospodarstva. Ako usporedimo prosječnu neto dodanu vrijednost na nacionalnoj i na EU razini (225.000 kn), ona je u EU za 54,15 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (73.207,81 kn) najveću vrijednost neto prihoda ima tip 5-mlije no govedarstvo (126.402,34 kn), dok najmanju vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (19.755,56 kn). Prosječna vrijednost neto prihoda u EU iznosi 19.800 eura (148.500 kn). Ako usporedimo prosječan neto prihod na nacionalnoj i na EU razini, razvidno je da je u EU prosječan neto prihod za 50,7 % veći u odnosu na prosječan neto prihod u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (51.041,17 kn/AWU) najveću neto vrijednost po AWU ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (85.739,69 kn/AWU), dok najmanju vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (22.711,95 kn/AWU).

Neto dodana vrijednost po godišnjoj radnoj jedinici AWU u EU porasla je za oko 4%, od 18.200 eura u 2011. godini na 19.000 eura u 2012. godini. Najveću neto dodanu vrijednost po godišnjoj radnoj jedinici AWU u 2012. godini, ostvarile su Danska, Francuska (Pikardija), Sjeverozapadna Njemačka, Velika Britanija (Engleska), Nizozemska, Sjeverna Italija i Belgija. Regije s niskom dodanom vrijednosti po godišnjoj jedinici rada (ispod 10.000 eura) nalazile

⁷⁵ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

⁷⁶ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economics Analysis of EU Agriculture.

su se unutar zemalja EU-N12 te dvije regije (Norte i Centro) u Portugalu koji se nalazi u EU-15. Ako promatramo neto dodanu vrijednost po različitim tipovima poljoprivrednih gospodarstava, ona je u prosjeku u tom razdoblju bila najveća za poljoprivredna gospodarstva koja su specijalizirana za svinjogojstvo i peradstvo, zatim ratarstvo, vinarstvo, površarstvo i cvjećarstvo te mliječna poljoprivredna gospodarstva. Najnižu neto dodanu vrijednost (ispod prosjeka) imala su gospodarstva koja su specijalizirana za voćarstvo i maslinarstvo, zatim ona koja se bave uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te mješovita poljoprivredna gospodarstva.⁷⁷ Iz navedenog može se primjetiti velika sličnost između rezultata dobivenih na temelju Standardnih rezultata za 2014. godinu i onih na razini EU. Naime, najveća neto dodanu vrijednost po AWU ostvarili su tip svinjogojstvo i peradstvo, a najmanju tip voćarstvo i maslinarstvo – što pokazuju i nacionalni rezultati i oni na razini EU. Ako usporedimo prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU na nacionalnoj i na EU razini (142.500 kn/AWU), razvidno je da je u EU prosječna neto dodana vrijednost po AWU oko 64,2 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU u Hrvatskoj.

Sljedeća tablica (tablica 9) prikazuje udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima iskazano u postocima.

Tablica 9: Udio izravnih plaćanja (IP) u ukupnim prihodima (UP)

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihodi, kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Izravna plaćanja, kn	67.915	14.832,75	6.857,93	10.385,43	61.204,91	41.994,46	20.805,39	31.808,26	31.975,52
% IP u UP	14,17	1,16	3,55	4,49	17,72	17,77	3,78	13,63	7,22

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (7,22 %) najveći udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima ima tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (17,77 %). Nako toga slijedi

⁷⁷ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels

tip 5-mlije no govedarstvo ija je vrijednost za 0,05 % manja (17,72 %) u odnosu na tip 6. U odnosu na prosjek, najmanje je ovisan o izravnim pla anjima tip 2- povr arstvo i cvje arstvo (1,66 %). Iza njega slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo iji je udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima za 1,89 % ve i (3,55 %) u odnosu na tip 2.

U odnosu na prethodnu godinu, udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima u EU-27 smanjena je sa 11,9 % na 11,2 % u 2012. godini. Jedan od razloga za to je pove anje poljoprivredne proizvodnje. Najve i udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima (18,3 %) imaju gospodarstva koja se bave uzgojem stoke na ispa-i (govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo). Zatim slijedi tip ratarstvo s udjelom izravnih pla anja u ukupnim prihodima od 15,7 %. Najmanji udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima ima tip povr arstvo i cvje arstvo (1,4 %). Nakon njega slijede poljoprivredna gospodarstva koja se bave proizvodnjom vina (3,3 %).⁷⁸ Usporedbom rezultata dobivenih na temelju standardnih rezultata za 2014. godinu i onih na razini EU, najmanji udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima ima tip 2-povr arstvo i cvje arstvo. Na nacionalnoj razini udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima za tip 2 je 0,26 % ve i u odnosu na udio dobiven na EU razini. Isto tako najve i udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima na nacionalnoj i EU razini ima tip 6-govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo. Na nacionalnoj razini taj je udio za 0,53 % manji u odnosu na na udio dobiven na razini EU.

U nastavku rada tablica 10 daje prikaz pojedinih tro-kova za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva. U tablici su istaknute vrijednosti za tipove koji ostvaruju najve e ukupne tro-kove (tip 7 i tip 2) te najmanje ukupne tro-kove (tip 4 i tip 3).

⁷⁸ EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels.

Tablica 10: Pojedine sastavnice ukupnih troškova po tipu PG-a (kn)

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Troškovi bilj.proiz.,kn	95.042,65	128.819,47	35.044,25	25.148,42	33.225,68	14.670,64	28.516,06	29.483,84	48.743,88
Troškovi stoč.proiz.,kn	123.147,12	10.320,00	9.634,98	28.412,10	136.163,73	83.414,55	216.035,99	47.433,49	81.820,25
Režijski troškovi,kn	52.338,49	76.869,26	18.806,09	21.765,32	36.961,50	26.934,33	46.734,83	21.875,52	37.785,67
Troškovi održavanja meh.i obj.,kn	8.535,21	12.011,48	3.143,59	4.071,27	8.496,29	6.021,07	8.659,90	4.146,56	6.885,67
Ugovoreni rad, kn	12.775,69	102.703,97	800,00	6.933,76	6.357,56	8.190,10	7.455,16	4.616,35	18.729,07
Isplaćene plaće, kn	97.919,11	168.307,46	22.458,81	37.236,10	78.024,34	61.696,56	94.483,59	64.901,91	78.128,49

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo ima velike troškove stočne proizvodnje, režijske troškove, troškove održavanja mehanizacije i objekata, dok tip 2- površarstvo i cvjetarstvo ima velike troškove biljne proizvodnje, režijske troškove, troškove održavanja mehanizacije i objekata. S obzirom na to da je najviše radnih sati utrošeno za tip 2-površarstvo i cvjetarstvo, taj tip ima i najveće troškove isplaćenih plaća, odnosno najveće troškove ugovorenoga rada. Isto tako, tip 4-vo arstvo i maslinarstvo i tip 3- vinogradarstvo imaju za navedene sastavnice ukupnog troška male vrijednosti.

4.3. Ekonomski pokazatelji

Na temelju raspoloživih podataka izrađena su dva mjerila uspješnosti poslovanja: ekonomičnost i produktivnost (produktivnost rada).

Sljedeća tablica (tablica 11) prikazuje izrađenu ekonomičnost za pojedini tip poljoprivrednog gospodarstva.

Tablica 11: Ekonomičnost za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjeak
Ukupni prihod (UP), kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Ukupni trošak (UT), kn	281.273,77	351.734,88	120.079,49	116.260,55	250.570,75	152.277,32	392.973,98	127.653,24	224.103,00
Ekonomičnost (e)	1,7	3,62	1,6	1,99	1,38	1,55	1,39	1,83	1,98

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek ($e=1,98$) najveću vrijednost ima tip 2-povrarsstvo i cvjearsstvo ($e= 3,62$). Zatim slijedi tip 4-voarsstvo i maslinarsstvo ($e= 1,99$), tip 8-mjeovito ($e=1,83$) i tip 1-ratararsstvo ($e=1,7$). U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ima tip 5-mlije no govedarsstvo ($e=1,38$). Vrijednosti ekonomičnosti svih tipova poljoprivrednih gospodarstava prelazile su vrijednost 1, što znači da je poslovanje poljoprivrednih gospodarstava svih tipova bilo ekonomično ($e > 1$). Ekonomičnosti za tip 2-povrarsstvo i cvjearsstvo znatno odstupaju od prosjeka. Naime, povrarske kulture koje se uzgajaju na malim površinama daju visoke

prinose te su tako er cjenovno isplativije od npr. ratarskih kultura, koje samo u uzgoju na velikim poljoprivrednim površinama osiguravaju financijsku sigurnost.⁷⁹

Sljedeća tablica (tablica 12) prikazuje izradu unatru proizvodnost rada za pojedini tip poljoprivrednog gospodarstva.

Tablica 12: Proizvodnost rada za svaki tip poljoprivrednog gospodarstva

	Tip 1	Tip 2	Tip 3	Tip 4	Tip 5	Tip 6	Tip 7	Tip 8	Prosjek
Ukupni prihod (UP), kn	479.183,82	1.274.416,09	192.953,27	231.444,27	345.424,15	236.368,57	549.906,39	233.205,71	442.862,78
Ukupni rad (I), sati	2.975	5.695	2.984	2.838	4.106	3.739	3.570	3.204	3.638,88
Proizvodnost rada (p), kn/satu	161,07	223,78	64,66	81,55	84,12	63,22	154,04	72,79	121,7

Izvor: izrada autora prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu

Iz tablice je vidljivo da u odnosu na prosjek (121,7 kn/satu), najveću vrijednost proizvodnosti rada ima tip 2-povrinarstvo i cvjetarstvo (223,78 kn/satu). Zatim slijedi tip 1-ratarstvo (161,07 kn/satu), tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (154,04 kn/satu) i tip 5-mliječno govedarstvo (84,12 kn/satu). U odnosu na prosjek najmanju proizvodnost rada ima tip 6-govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo (63,22 kn/satu).

⁷⁹ Agrokлуб: <http://www.agroklub.com/agropedija/kolicine-u-proizvodnji/povrcarstvo-34//>

5. ZAKLJUČAK

Skup informacija sadržanih u javnoj bazi podataka FADN-a, omogućava usporedbu proizvodnih, ekonomskih i financijskih pokazatelja između u poljoprivrednih gospodarstava diljem EU s onima dobivenim na nacionalnoj razini.

Usporedbom rezultata dobivenih na temelju Standardnih rezultata s onima na razini EU, primjetno da u Hrvatskoj i ostalim zemljama EU površinom prednjače ratarski tip i tip koji se bavi uzgojem stoke na ispaši (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo). Isto tako, korištenje poljoprivredne površine za tip ratarstvo na razini EU su za 49,26 % veće (53 ha) u odnosu na površine u Hrvatskoj (26,89 ha). Najmanje korištenih poljoprivrednih površina ima tip površarstvo i cvječarstvo, te su one u EU za 55,7 % veće (6 ha) u odnosu na površine u Hrvatskoj (2,66 ha).

Prema standardnim rezultatima u odnosu na prosjek (13,72 UG) najveću vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo (53,66 UG), dok najmanju vrijednost uvjetnih grla stoke ima tip 4- vočarstvo i maslinarstvo (1,55 UG). Unutar zemalja EU-27 najveće uvjetnih grla stoke ima tip svinjogojstvo i peradarstvo koji ujedno ima i najmanje korištenih poljoprivrednih površina. Promatrajući i ukupan rad izrađen u jedinici AWU na nacionalnoj razini, može se zaključiti da najveću vrijednost u odnosu na prosjek (2,02 AWU) ima tip 2- površarstvo i cvječarstvo (3,16 AWU), a najmanju vrijednost tip 4-vočarstvo i maslinarstvo (1,58 AWU). Na razini EU, najveće radnih sati je utrošeno u tipu-2 površarstvo i cvječarstvo. Vrijednost ukupnog rada izražena u AWU iznosi 3,2 AWU na razini EU i na nacionalnoj razini.

Prema standardnim rezultatima u odnosu na prosjek (442.862,78 kn) najveću vrijednost ukupnih prihoda ima tip 2-površarstvo i cvječarstvo (1.274.416,09). Zatim slijedi tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo (549.906,39 kn), a najmanju vrijednost ukupnih prihoda ima tip 3- vinogradarstvo i vinarstvo (192.953,27 kn). Promatrajući i razdoblje od 2011. do 2012. godine vidljivo je da su u EU-27 prihodi po glavu gospodarstva porasli u ratarskom, svinjogojskom i peradarskom tipu te kod trajnih nasada (vočarstvo i maslinarstvo) i mješovitih farmi. Prihodi su smanjeni kod vinarskih gospodarstava, držanja stoke u pašnom sustavu (govedarstvo, ovčarstvo i kozarstvo) te kod mliječnih poljoprivrednih gospodarstava. Usporedbom prosječne vrijednosti ukupnih prihoda na nacionalnoj i na EU razini (534.000 kn), oni su u EU za 17,07 % veći u odnosu na prosječne ukupne prihode u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (103.166,97 kn) najveće u neto dodanu vrijednost na nacionalnoj razini ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (169.764,58 kn). Zatim slijedi tip 5-mlije no govedarstvo (147.469,10 kn), dok najmanju neto dodanu vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (35.884,88 kn). Prema tipu poljoprivrednih gospodarstva najveće u neto dodanu vrijednost u razdoblju od 2011. do 2012. godine na razini EU imao je svinjogojski i peradarski tip te mlije na poljoprivredna gospodarstva. To upućuje na činjenicu da se rezultati dobiveni na temelju Standardnih rezultata podudaraju s onima na razini EU u pogledu neto dodane vrijednosti prema tipu poljoprivrednog gospodarstva. Usporedbom prosječne neto dodane vrijednosti na nacionalnoj i na EU razini (225.000 kn), ona je u EU za 54,15 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost u Hrvatskoj.

U odnosu na prosjek (73.207,81 kn) najveće u vrijednost neto prihoda na nacionalnoj razini ima tip 5-mlije no govedarstvo (126.402,34 kn), dok najmanju vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (19.755,56 kn). Prosječna vrijednost neto prihoda u promatranom razdoblju u EU iznosi 19.800 eura (148.500 kn). Ako usporedimo prosječnu neto prihod na nacionalnoj i na EU razini, razvidno je da je u EU prosječna neto prihod za 50,7 % veći u odnosu na prosječnu neto prihod u Hrvatskoj.

Prema Standardnim rezultatima za 2014. godinu u odnosu na prosjek (51.041,17 kn/AWU) najveće u neto vrijednost po AWU ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (85.739,69 kn/AWU), dok najmanju vrijednost ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (22.711,95 kn/AWU). Postoji velika sličnost u rezultatima dobivenim na temelju Standardnih rezultata i onih na razini EU. Naime, najveće u neto dodanu vrijednost po AWU ostvarili su tip svinjogojstvo i peradarstvo, a najmanju tip vo arstvo i maslinarstvo –to pokazuju i nacionalni rezultati i oni na razini EU. Ako usporedimo prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU na nacionalnoj i na EU razini (142.500 kn/AWU), razvidno je da je u EU prosječna neto dodana vrijednost po AWU oko 64,2 % veća u odnosu na prosječnu neto dodanu vrijednost po AWU u Hrvatskoj.

Na nacionalnoj razini najveći i udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima ima tip 6-govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo (17,77 %). Nakon toga slijedi tip 5-mlije no govedarstvo čija je vrijednost za 0,05 % manja (17,72 %) u odnosu na tip 6. U odnosu na prosjek, najmanje je ovisan o izravnim plaćanjima tip 2- povr arstvo i cvje arstvo (1,66 %). Iza njega slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo čiji je udio izravnih plaćanja u ukupnim prihodima za 1,89 % veći (3,55 %) u odnosu na tip 2. Usporedbom rezultata dobivenih na temelju standardnih rezultata i onih na razini EU, najmanji udio izravnih plaćanja u ukupnim

prihodima ima tip 2-povr arstvo i cvje arstvo. Na nacionalnoj razini udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima za tip 2 je 0,26 % ve i u odnosu na udio dobiven na EU razini. Isto tako najve i udio izravnih pla anja u ukupnim prihodima na nacionalnoj i EU razini ima tip 6-govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo. Na nacionalnoj razini taj je udio za 0,53 % manji u odnosu na udio dobiven na razini EU.

To se ti e ukupnih tro-kova, u odnosu na prosjek (224.103,00 kn) najve u vrijednost ukupnih tro-kova na nacionalnoj razini ima tip 7-svinjogojstvo i peradarstvo (392.973,98 kn). Zatim slijedi tip 2-povr arstvo i cvje arstvo ija je vrijednost ukupnih tro-kova za 10,49 % manja (351.734,88 kn) manja u odnosu na tip 7. U odnosu na prosjek najmanju vrijednost ukupnih tro-kova ima tip 4-vo arstvo i maslinarstvo (116.260,55 kn). Zatim slijedi tip 3-vinogradarstvo i vinarstvo ija je vrijednost ukunih tro-kova za 3,18 % ve a (120.079,49 kn). Tip 7- svinjogojstvo i peradarstvo ima velike tro-kove sto arske proizvodnje, reflijske tro-kove, tro-kove odrflavanja mehanizacije i objekata, dok tip 2- povr arstvo i cvje arstvo ima velike tro-kove biljne proizvodnje, reflijske tro-kove, tro-kove odrflavanja mehanizacije i objekata. S obzirom na to da je najvi-e radnih sati utro-eno za tip 2-povr arstvo i cvje arstvo, taj tip ima i najve e tro-kove ispla enih pla a, odnosno najve e tro-kove ugovorenoga rada. Isto tako, tip 4-vo arstvo i maslinarstvo i tip 3-vinogradarstvo imaju za navedene sastavnice ukupnog tro-ka male vrijednosti.

U pogledu ekonomi nosti koja je izra unata za tipove poljoprivrednih gospodarstava na nacionalnoj razini u odnosu na prosjek ($e=1,98$) najve u vrijednost ima tip 2-povr arstvo i cvje arstvo ($e= 3,62$), dok najmanju vrijednost ima tip 5-mlije no govedarstvo ($e=1,38$). Vrijednosti ekonomi nosti svih tipova poljoprivrednih gospodarstava prelazile su vrijednost 1, -to zna i da je poslovanje poljoprivrednih gospodarstva svih tipova bilo ekonomi no ($e>1$). Ekonomi nosti za tip 2-povr arstvo i cvje arstvo znatno odska e od prosjeka.

Prema Standardnim rezultatima u odnosu na prosjek (121,7 kn/satu), najve u vrijednosti proizvodnosti rada ima tip 2-povr arstvo i cvje arstvo (223,78 kn/satu), dok najmanju proizvodnost rada ima tip 6-govedarstvo, ov arstvo i kozarstvo (63,22 kn/satu).

6. LITERATURA

Knjige i radovi:

1. Csajbok, I. (2005): Specific evaluation methods in FADN, Centre of Agricultural Sciences, University of Debrecen.
2. Grgi, Z., O i V., Miki Bobi, B. (2015): Osnove ra unovodstva i financijske analize poljoprivrednog gospodarstva, Motiv, Zagreb.
3. Jelakovi K. (2005): Poljoprivredno ra unovodstvo u procesu pristupanja EU; diplomski rad, Sveu ili-te u Zagrebu, Agronomski fakultet, Zagreb.
4. Jelavi, A., Ravli, P., Star evi, A., Mamanovi, J. (1993): Ekonomika poduze a, Ekonomski fakultet, Zagreb.
5. O i, V., Jura ak J., Miki Bobi, B. (2013): Poslovni i proizvodni rezultati poljoprivrednih gospodarstava u Hrvatskoj 2013. godine, Sveu ili-te u Zagrebu, Agronomski fakultet.

Publikacije:

1. Agencija za pla anja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju: Vodi kroz Zajedni ku poljoprivrednu politiku 2011. Dostupno na: <http://zpp.apprrr.hr/brosure-38.aspx>
2. EC DG-AGRI. 2011. Evaluation of effects of direct support on farmers' income. Common Agricultural Policy Evaluations.
3. EC DG-AGRI. 2013. Structure and dynamics of EU farms: changes, trends and policy relevance. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
4. EC DG-AGRI. 2014. EU Agricultural income 2014 ó first estimates. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economic Analysis of EU Agriculture.
5. EC DG-AGRI. 2015. EU Farm Economic Overview based on 2012 FADN data. Brussels
6. EC DG-AGRI. 2015. EU Farm economics summary 2012. EU Agricultural Economics Briefs. DG-AGRI Unit Economics Analysis of EU Agriculture.
7. Hill, B. and Bradley, B. D. 2015. Comparasion of farmers' incomes in the EU member states. Study. EC DG-IP Policy Department B. Brussels.
8. Partnerstvo Europe i poljoprivrednika, Europska komisija, Luxembourg: Ured za publikacije Europske unije, 2014. Dostupno na: http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/hr/agriculture_hr.pdf
9. Priru nik za tuma enje izvje- a za poljoprivredna gospodarstva, Zagreb, 2012.
10. Priru nik za tuma enje izvje- a za poljoprivredno gospodarstvo, Zagreb, 2015.

11. Standardni rezultati 2014; Samostalni odjel za Sustav poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (FADN), Savjetodavna slufba, Zagreb, 2016.

Podaci s interneta:

1. Agroklub: <http://www.agroklub.com/agropedija/kolicine-u-proizvodnji/povrcarstvo-34//>, pristupljeno: 17.06.2016.
2. European Commission: [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-13-631_hr.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-631_hr.htm), pristupljeno: 15.06.2016.
3. Farm Accounting Data Network:
 - <http://ec.europa.eu/agriculture/rica/>, pristupljeno: 7.05.2016.
 - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology1_en.cfm, pristupljeno: 09.05.2016.
 - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/methodology2_en.cfm, pristupljeno: 13.05.2016.
 - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm, pristupljeno: 15.05.2016.
 - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/collect_en.cfm#dataq, pristupljeno: 15.05.2016.
 - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/diffusion_en.cfm, pristupljeno: 17.05.2016.
 - http://ec.europa.eu/agriculture/rica/regioncodes_en.cfm?CodeCountry=HRV, pristupljeno: 20.05. 2016.
4. Pravilnik o sustavu poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (NN br. 70/15), dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_06_70_1346.html, pristupljeno: 22.05.2016.
5. Savjetodavna slufba:
 - <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/73/fadn/fadn-u-rh/>, pristupljeno: 23.05.2016.
 - <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>, pristupljeno: 23.05.2016.,
 - Savjetodavna slufba:
http://www.savjetodavna.hr/adminmax/images/ialb/plenarna/zbornik_radova_hr.pdf
pristupljeno: 23.05.2016
6. Zakon o poljoprivredi (NN br. 30/15), dostupno na: <http://www.zakon.hr/z/232/Zakon-o-poljoprivredi>, pristupljeno: 22.05.2016.

7. PRILOZI

Tablica 3: Razredi ekonomske veličine izraženi u eurima

Razred	Donja granica	Gornja granica
I		2.000
II	2.000	4.000
III	4.000	8.000
IV	8.000	15.000
V	15.000	25.000
VI	25.000	50.000
VII	50.000	100.000
VIII	100.000	250.000
IX	250.000	500.000
X	500.000	750.000
XI	750.000	1.000.000
XII	1.000.000	1.500.000
XIII	1.500.000	3.000.000
XIV	3.000.000	

Izvor: izrada autora prema <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

Tablica 4: Tipovi specijaliziranih poljoprivrednih gospodarstavaóbiljna proizvodnja

Opći tipovi	Glavni tipovi	Posebni tipovi
Biljna proizvodnja-ratarstvo	Uzgoj žitarica,uljarica i proteinskih usjeva	Uzgoj žitarica, uljarica i proteinskih usjeva Kombinirani uzgoj žitarica, uljarica i proteinskih usjeva
	Uzgoj raličitih biljnih usjeva na oranicama	Uzgoj korjenastih usjeva Kombinirani uzgoj žitarica,uljarica, proteinskih i korjenastih usjeva Uzgoj povrća na oranicama Uzgoj duhana Kombinacija ostalih ratarskih usjeva
Biljna proizvodnja-povrćarstvo, cvječarstvo i ukrasno bilje	Uzgoj povrća cvijeća i ukrasnog bilja u zaštićenim prostorima	Uzgoj povrća u zaštićenim prostorima Uzgoj cvijeća i ukrasnog bilja u zaštićenim prostorima Kombinirani uzgoj povrća,cvijeća i ukrasnog bilja u zašt.pod.
	Uzgoj povrća cvijeća i ukrasnog bilja na otvorenom	Uzgoj povrća na otvorenom Uzgoj cvijeća i ukrasnog na otvorenom Ostale biljne vrste
	Gljivarstvo i rasadničarstvo	Uzgoj gljiva Uzgoj sjemena i sadnog materijala Ostale biljne vrste
Biljna proizvodnja- voćarstvo vinogradarstvo i maslinarstvo	Vinogradarstvo i vinarstvo	Proizvodnja kvalitetnih vina Proizvodnja stolnih vina Uzgoj stolnog grožđa Ostalo
	Voćarstvo	Proizvodnja voća (osim agruma,tropskog i orašastog voća Proizvodnja agruma Proizvodnja orašastog voća Proizvodnja tropskog voća Kombinirana proizvodnja različitih voćnih vrsta
	Maslinarstvo	Maslinarstvo
	Različite vrste trajnih nasada	Različite vrste trajnih nasada

Izvor: izrada autora prema <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

Tablica 5: Tipovi specijaliziranih poljoprivrednih gospodarstava- sto arska proizvodnja

Opći tipovi	Glavni tipovi	Posebni tipovi
Stočarstvo-govedarstvo, ovčarsvo i kozarstvo	Mliječna goveda	Mliječna goveda
	Uzgoj krava-tele	Uzgoj krava-tele
	Govedarstvo-kombinirano	Govedarstvo-kombinirano
	Ovce i koze	Ovčarstvo Kombinacija govedarstva i ovčarstva Kozarstvo Ostala stoka za ispašu
Stočarstvo-svinjogojstvo i peradarstvo	Svinjogojstvo	Uzgoj svinja Tov svinja Uzgoj i tov svinja
	Peradarstvo	Proizvodnja jaja Proizvodnja mesa od peradi Proizvodnja jaja i mesa od peradi
	Svinje i perad kombinirano	Svinje i perad kombinirano

Izvor: izrada autora prema <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

Tablica 6: Kombinirana poljoprivredna gospodarstva

Opći tipovi	Glavni tipovi	Posebni tipovi
Biljna proizvodnja-kombinirano	Biljna proizvodnja- kombinirano	Kombinacija povrtnih i voćnih kultura Kombinacija povrtnih i ratarskih kultura Kombinacija ratarskih kultura i vinogradarstva Kombinacija ratarskih i voćnih kultura Mješoviti usjev uglavnom ratarskih kultura Ostali mješoviti usjevi
Stočarstvo-kombinirano	Stočarstvo -kombinirano,uglavnom goveda,ovce i koze Stočarstvo kombinirano,uglavnom svinje i perad	Proizvodnja mlijeka-kombinirano Proizvodnja mesa-kombinirano Kombinirano-svinje,perad uz držanje goveda,ovaca i koza za proizvodnju mlijeka Kombinirano-svinje,perad uz držanje goveda,ovaca i koza za proizvodnju mesa
Biljna proizvodnja i stočarstvo-kombinirano	Ratarski usjevi uz držanje goveda, ovaca i koza	Ratarski usjevi uz proizvodnju mlijeka Proizvodnja mlijeka uz ratarske usjeve Ratarski usjevi uz proizvodnju mesa Proizvodnja mesa uz ratarske usjeve
	Različiti usjevi uz stočarstvo	Ratarski usjevi uz držanje svinja i peradi Voćarstvo,vinogradarstvo i maslinarstvo uz držanje goveda, ovaca i koza Pčelarstvo Ostali biljni usjevi uz stočarstvo
Nekvalificirano		

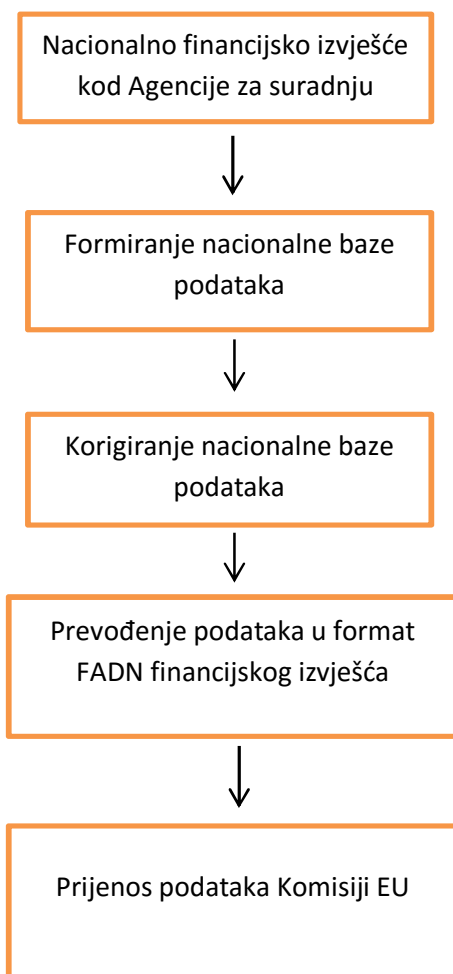
Izvor: izrada autora prema <http://www.savjetodavna.hr/projekti/15/18/fadn/metodologija/>

Slika 1: Regionalna pripadnost FADN populacije u HR

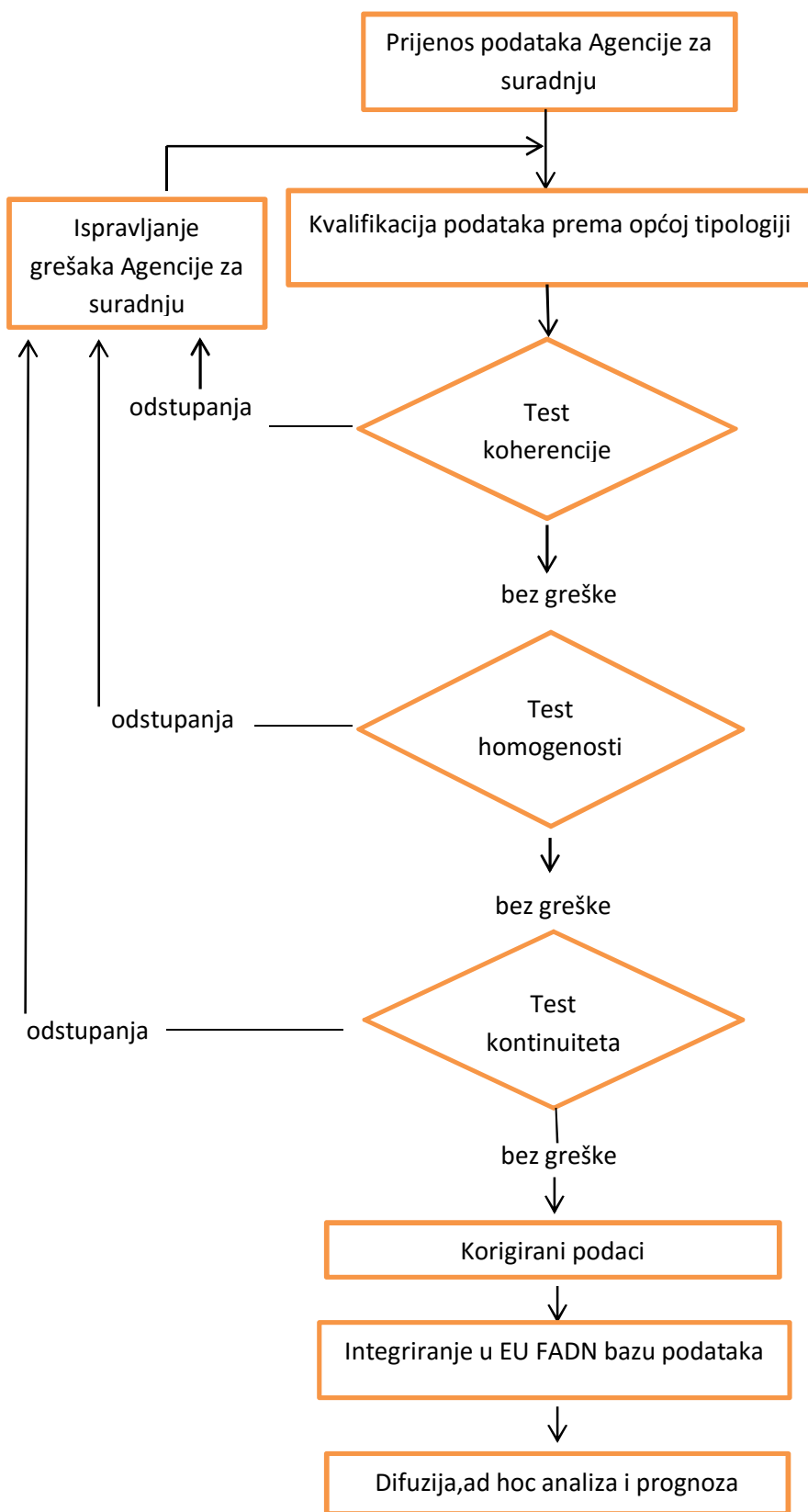
Izvor: http://ec.europa.eu/agriculture/rica/regioncodes_en.cfm?CodeCountry=HRV

Shema 1: Kontrola kvalitete podataka Agencije za suradnju

Izvor: izrada autora prema http://ec.europa.eu/agriculture/rca/annex001_en.cfm

Shema 2: Kontrola kvalitete podataka Europske komisije

Izvor: izrada autora prema http://ec.europa.eu/agriculture/rica/annex001_en.cfm

8. ŽIVOTOPIS

KATARINA ROSI

Trg Antuna Mihanovića 3, 10 040 Dubec

Telefon: (01) 2925-134; Mobitel: +385 99 8375 319;

E – mail: katarina.rossic@gmail.com

Osobni podaci

Mjesto i datum rođenja: Zagreb, 25. lipnja 1991. godine

Državljanstvo: hrvatsko

Spol: žensko

Obrazovanje

rujan 2013. g. – sada Agronomski fakultet u Zagrebu
Sveučilišni diplomski studij,
smjer: Agrobiznis i ruralni razvitak

2010. – 2013. g. Agronomski fakultet u Zagrebu
Sveučilišni preddiplomski studij
Smjer: Agrarna ekonomika

2006. – 2010. g. Prirodoslovno-matematička gimnazija
XV.gimnazija (MIOC) u Zagrebu

Ostale vještine Poznavanje rada na računalu; vrlo dobro poznavanje
Microsoft Office-a

Polofen vozački ispit – B kategorija

